

SZAKDOLGOZAT

DOBÓ DÓRA

Gyógypedagógia

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Gyógypedagógia Szak

**ÓVODAPEDAGÓGUSOK FELKÉSZÜLTSGE SAJÁTOS
NEVELÉSI IGÉNYŰ GYERMEKEK NEVELÉSÉRE
EGY INTEGRÁLÓ ÓVODÁBAN**

Belső konzulens: Demeter Gáborné PhD
adjunktus

Készítette: Dobó Dóra
ZM3DD6

levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet
Gyógypedagógiai Tanszék

Kaposvár

2023

Tartalom

1. Bevezetés.....	1
1.1. Témaválasztás indoklása	1
1.2. A dolgozat felépítése	3
2. Szakirodalmi áttekintés	5
2.1. A fogyatékos személyekkel való bánásmód a történelem során képezhetőségük, nevelhetőségük tükrében	5
2.1.1. Az ókor és a középkor társadalmának fogyatékosok iránti attitűdje	5
2.1.2. A fogyatékos emberek gyógyító-nevelése az újkortól kezdődően.....	6
2.2. Fogalmi meghatározások.....	8
2.3. Integráció és/vagy inklúzió.....	10
2.3.1. Az integrált nevelés.....	11
2.3.2. Az inkluzív nevelés.....	12
3. Az óvodai nevelés törvényi szabályozása	14
3.1. Sajátos nevelési igényű gyermekek az óvodában.....	15
4. Kutatás.....	17
4.1. A kutatás körülményei.....	17
4.2. Kutatási célok	17
4.3. A kutatás módszertana.....	18
5. Kutatási eredmények bemutatása	20
5.1. Kérdőívek kiértékelése	20
5.2. Interjú a gyógypedagógussal	34
6. Kutatási eredmények	38
6.1. Összegzés.....	38
6.2. Következtetések.....	39
6.3. Záró gondolatok.....	41
7. Felhasznált irodalom	42

8. Mellékletek.....	44
8.1. A szövegben szereplő ábrák és táblázatok	44
8.2. A szövegben idézett interjú teljes szövege	45
8.3. Felhasznált kérdőív	49

1. Bevezetés

1.1. Témaválasztás indoklása

Jelen szakdolgozat témájának kiválasztásakor még óvodapedagógusként dolgoztam egy baranyai község óvodájában, ahol mind a négy működő csoportban fogadtak sajátos nevelési igényű gyermekeket. Így a téma szinte „magától talált rám”, nem igazán kellett keresnem, hiszen a mindennapjaim részét alkotta az integráló nevelés gyakorlatban való megvalósítása. Az óvodában eltöltött 16 év alatt szemtanúja és aktív résztvevője lehettem annak, milyen módon igyekeznek megoldani a sajátos nevelési igényű gyermekek integrálását az adott feltételek között a rendelkezésre álló eszközökkel egy viszonylag kis falusi óvodában.

Az alapító okiratban szerepelt, hogy az intézmény fogadja a sajátos nevelési igényű gyermekeket, a feltételek és eszközök azonban nem, vagy csak szűkösen álltak rendelkezésre, az óvodapedagógusok módszer- és eszköztára nem terjedt ki arra, hogy mi a teendő, ha fogyatékos gyermek kerül a csoportba, vagy egy már a csoportba járó gyermekről megállapítják, hogy sajátos nevelési igényű. Az említett óvodával kapcsolatban elmondható, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelése az intézményben töltött idő teljes egészében a többi gyermekkel együtt történt és történik a mai napig. Tapasztalataim szerint ez azonban azt jelentette, hogy a sajátos nevelési igényű gyermeknek alkalmazkodnia kellett az intézmény és a pedagógusok által támasztott elvárásokhoz, hasonló eredményeket kellett elérnie, mint a csoportba járó többi gyermeknek. Az óvodapedagógusok az általuk ismert hagyományos módszereket alkalmazták a csoport egészére nézve, a differenciálás legtöbbször kimerült abban, hogy a sajátos nevelési igényű gyermeknek könnyebb feladatot adtak a tevékenységek során.

A főiskola elvégzése után, friss diplomásként olyan óvodai csoportot kaptam, ahol volt egy sajátos nevelési igényű kisfiú, az egyetlen akkoriban az egész intézményben. Kevert specifikus fejlődési zavart állapított meg nála a megyei szakértői bizottság, előírta a szükséges fejlesztéseket, meghatározva a fejlesztést végző szakembert, a szükséges heti óraszámot. Szakember azonban nem volt, az utazó gyógypedagógusi hálózat még nem épült ki, így a járási pedagógiai szakszolgálatnál dolgozó gyógypedagógus segítségével igyekeztünk ellátni a gyermek fejlesztését egy fejlesztőpedagógus bevonásával, aki telefonos egyeztetések alapján dolgozta ki az egyéni fejlesztési tervet. Heti egy alkalommal elvitte a csoportból fejlesztésre, a fennmaradó időben mi, többségi pedagógusok igyekeztünk megoldani a felmerülő problémákat. A fejlesztéshez szükséges eszközöket közösen készítettük el a délutáni pihenőidő alatt,

nagyon gyakori, szinte napi szintű volt a kapcsolattartás a gyógypedagógussal. Kezdő óvodapedagógusként ez volt az első találkozásom sajátos nevelési igényű gyermekkel, itt hallottam először ezt a kifejezést. Természetesen minden tőlünk telhetőt igyekeztünk megtenni annak érdekében, hogy a gyermek pozitív irányban fejlődjön, de kényszerűségből mindent autodidakta módon kellett elsajátítanunk, napról-napra tanulni az integráció megvalósítását.

Az intézményben óvodapedagógusként eltöltött idő alatt több sajátos nevelési igényű gyermek integrált nevelésében vettem részt, és bár az évek múlásával egyre nagyobb gyakorlatra tettem szert a többi pedagógussal együtt, nyilvánvaló volt számomra, hogy ezt lehet és kell is ennél jobban csinálni. Ezért is kezdtem el tanulmányaimat gyógypedagógia alapszakon, szükségét éreztem annak, hogy tanuljak és fejlődjek ezen a téren. Ahogy gyarapodtak ismereteim, egyre inkább láttam a szakadékot az elmélet és a gyakorlat között. Hiszem, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekeket csoportjukba fogadó óvodapedagógusok szeretnék a lehető legjobbat ezeknek a gyermekeknek, egyszerűen nem áll rendelkezésükre elegendő és megfelelő ismeret, eszköz és módszer. Minél kisebb településről beszélünk, annál korlátozottabb a különböző képzésekhez való hozzáférés lehetősége, legyen szó akár a távolságról, akár a pénzügyi, finanszírozási feltételekről. Pedagógustársaim többsége nyitottnak és érdeklődőnek bizonyult az integrációval kapcsolatban, jól szeretne volna ellátni a rábízott feladatot, az idővel bekövetkező frusztráltság vagy a kompetencia hiányának érzése abból fakadt, hogy az adott pedagógus nem rendelkezett megfelelő ismeretekkel.

Úgy vélem, hogy az integráció – de még inkább az inklúzió – kérdésével nem lehet nem foglalkozni, hiszen ismeretes, hogy összességében tekintve évről-évre nő a sajátos nevelési igényű gyermek száma. A Központi Statisztikai Hivatal által közölt adatokból látható, hogy kiugróan nagy növekedés tapasztalható az autizmus spektrum zavarral, valamint a súlyos tanulási zavarral küzdő gyermekek számát vizsgálva, de ugyanez mondható el a súlyos figyelem- vagy magatartás-szabályozási zavarral küzdő gyermekekről is. A korai fejlesztés és gondozásban részesülő gyermekek száma szintén emelkedik, a 2009/2010-es tanévhez képest több mint háromszorosára nőtt 10 év alatt: 1370-ről 5635-ra (Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók száma fogyatékoság-típus szerint, 2022). A sajátos nevelési igényű gyermekek szinte kivétel nélkül részesülnek az intézményes nevelés-oktatás valamilyen formájában, a jelenlegi tendenciák szerint lehetőleg – amennyiben ezt fogyatékoságuk típusa illetve mértéke lehetővé teszi – integrált formában. Ezért is tartom fontosnak és nagyon is időszerűnek ezzel a témával alaposabban foglalkozni, hiszen manapság szinte nincs olyan gyermekeket ellátó intézmény – bölcsődétől a középiskoláig – ahol ne lennének jelen többségi társaik között a sajátos

tos nevelési igényű gyermekek. Az őket nevelő-oktató pedagógusoknak pedig alkalmazkodni, fejlődni kell, hogy az integráció és az inklúzió ne csak üres kifejezés maradjon, azt meg tudják tölteni a megfelelő tartalommal.

Saját munkahelyemen, valamint több környékbeli óvodában azt tapasztaltam, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekekkel foglalkozó óvodapedagógusok egy része nincs teljesen tisztában azzal, hogy pontosan mit jelent az integráló nevelés, a differenciálás, az inklúzió. Ennek egyik oka lehet az, hogy képzésük, továbbképzésük során nem tettek szert ilyen jellegű ismeretekre. Óvodapedagógusi tanulmányaim végeztével – a 2000-es évek elején – számomra is ismeretlenek voltak ezek a fogalmak, a képzés anyaga éppen csak érintette az ezzel kapcsolatos ismereteket. Jelenleg már elérhetővé vált a főiskolai képzés során valamilyen szintű gyógypedagógiai ismeretanyag, a frissen diplomázott kollégák beszámoltak arról, hogy számukra már indítottak ilyen jellegű kurzust. Másik, legalább ilyen fontos tényezőnek tartom a megfelelő infrastruktúra meglétét, a tárgyi és a személyi feltételeket egyaránt – gyógypedagógus, asszisztens, eszközök, szakkönyvek, jó gyakorlatok stb. biztosítását. Mivel több éven át személyesen is érintett voltam a témában, úgy éreztem, jelen dolgozat megírása – a hozzá tartozó kutatással együtt – jó lehetőséget kínál arra, hogy feltárjam, miért ilyen nehézkes az integráció megvalósítása a gyakorlatban, mi az, ami korlátot állít az integrált nevelést megvalósítani szándékozó óvodapedagógus elé egy vidéki kis település óvodájában.

1.2. A dolgozat felépítése

Szakdolgozatomban egy integrált óvodai nevelést folytató intézményben dolgozó pedagógusok felkészültségét szeretném vizsgálni a csoportjukba járó sajátos nevelési igényű gyermekekkel kapcsolatban. A téma szakirodalmi áttekintése során röviden tervezem bemutatni a fogyatékos személyekkel kapcsolatos nevelési, képzési törekvéseket a különböző történelmi korszakokban és kultúrákban, eljutva egészen az inklúzió gondolatáig.

Fontosnak tartom a témához szorosan kapcsolódó fogalmak meghatározását, valamint a fogyatékos fogalmi változásával járó szemléletváltozás bemutatását. A fogyatékos, sérült emberekkel való bánásmód alapja a társadalom részéről tanúsított hozzáállás. Sok esetben a szemléletmódban bekövetkező pozitív irányú változás az első lépés, ami közelebb visz a sérült személy megfelelő ellátásához, ezért tartom fontosnak bemutatni ezt a változást. A dolgozat ezen részében részletesebben kívánok foglalkozni az integráció és az inklúzió fogalmával,

az integrált és az inkluzív nevelés feltételeivel, előnyeivel és hátrányaival. Külön fejezetben szeretném összefoglalni az óvodai neveléshez kapcsolódó törvényi előírásokat, kiemelten a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelését szabályozó jogszabályokat.

Céljaim pontos kijelölésével, a vizsgált kérdések megfogalmazásával kívánom meghatározni jelen kutatásom létjogosultságát és fontosságát, véleményem (és saját tapasztalatom) szerint a téma aktuális és nagy jelentőséggel bír. A kutatási módszerek bemutatása és a kutatási eredmények részletezése szintén fontos részét képezi a dolgozatnak. A kutatás kielemezését követi majd a kérdések megválaszolása, a következtetések levonása, az esetleges további vizsgálatok, a kutatás folytatásának lehetséges felvázolása.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. A fogyatékos személyekkel való bánásmód a történelem során képezhetőségük, nevelhetőségük tükrében

2.1.1. Az ókor és a középkor társadalmának fogyatékosok iránti attitűdje

Az emberiség történelme során a különböző korok és kultúrák eltérő módon viszonyultak a sérült, fogyatékos személyekhez. A velük való bánásmód nagymértékben függött az adott társadalomban uralkodó előítéletektől, a kialakult szokásoktól, hagyományoktól, emellett hatással volt rá az orvostudomány aktuális fejlettsége is. Minél régebbre tekintünk vissza, annál kevesebb a hiteles forrás, dokumentum, melyeket tanulmányozva képet kaphatunk arról, hogy az adott korban milyen felfogás uralkodott a fogyatékosokkal kapcsolatban.

Vélhetően a fogyatékossgot az ókor embere isteni büntetésként értelmezte, melynek háttérében valamilyen bűn elkövetését vagy démonok jelenlétét feltételezték. A sérült személyeket templomokban, szentélyekben próbálták gyógyítani, egyébként családjuk körében éltek, a társadalom többi tagjától elzárva. Ebből következtethetünk arra, hogy nevelésüknek, képzésüknek nem tulajdonítottak szerepet, sokszor még a legközelebbi családtagok is elfordultak tőlük (Kőszeghy & Parragh, 2016).

Az ókori Egyiptomból maradtak fenn írásos emlékei a fogyatékosokkal való bánásmódnak. Az ún. *Ebers-papirusztekercs*, amely a Kr. e. 1500 körüli időkből származik, utalásokat tartalmaz a mentális retardáció különböző megjelenési formáira, valamint beszámol az epilepsziáról és a siketségről. A leírásokból kiderül, hogy az egyiptomiak foglalkoztak a fogyatékosok gyógyításával, emellett pedig a vak gyermekeket gyakran zenélni tanították. A kor másik nagy társadalmában, a görögöknél az egészség és a szépség ideálja szerepelt az első helyen. Az ideálnak nem megfelelő újszülött gyermekek sorsa hamar megpecsételődött: ha látható jele volt annak, hogy nem egészséges, az újszülöttet hasadékba dobták vagy egyszerűen kitéték, azaz sorsára hagyták (Kálmán & Könczei, 2002).

A fogyatékos emberekkel szemben kialakult előítéleteket illetően a középkorban nem történt különösebb előrelépés. Az egyik uralkodó felfogás szerint a fogyatékossgot sátáni behatásnak tulajdonították, de ugyanígy fennmaradt az a nézet is, hogy a fogyatékos gyermek születése isteni büntetés egy, a szülők által elkövetett bűn miatt. A sérülten, fogyatékossgal világra jött gyermekek a középkor emberének hiedelme szerint az ún. „alácsempészett” vagy

„váltott” gyermekek¹ voltak. Ebből a felfogásból sejthető, hogy sem gyógyításukkal, sem nevelésükkel nem foglalkoztak különösképp. A fogyatékosokkal kapcsolatban a társadalmi felfogás pozitív irányú változásáról a kereszténység megjelenése óta beszélhetünk. A vallás terjedésével egy időben egyházi intézmények jöttek létre szerte Európában, melyek helyet biztosítottak a rászorulóknak és szegényeknek mellett a fogyatékosokról való gondoskodásnak is. A fogyatékos személyek számára a kolostorok nyújtottak menedéket, a befogadottak részt vettek a kolostor mindennapi életében, segítettek a szerzeteseknek a teendőik elvégzésében. (Magyar 2017).

2.1.2. A fogyatékos emberek gyógyító-nevelése az újkortól kezdődően

Habár a sérült emberek gondozásának gondolata már megfogalmazódott a középkorban, törvényi szintre való emelkedésére csak a 18. században került sor. A század közepétől egyre több helyen alapítottak intézeteket a fogyatékos – elsősorban az értelmi fogyatékos – gyermekek számára. A felvilágosodás eszméje magával hozta annak gondolatát, „...hogyan az ember – a mentális problémával élő vagy értelmi fogyatékos ember is – orvosi, *pedagógiai eszközökkel javítható, fejleszthető, tökéletesíthető...*” (Magyar 2017, 88.). Sorra jöttek létre intézetek a siketek, némák és vakok gyógyítására², majd a század végére kialakultak az értelmi fogyatékosok intézményes gyógyító-nevelésének feltételei is. *Edward Sequin* francia orvos az 1830-as években már kifejezetten azon a nézeten volt, hogy az értelmi fogyatékos személyek nevelhetők (Gordosné 1979a).

Szintén Gordosné (1979a) kéziratában olvasható, hogy a különböző gyógyító-nevelő intézetek létrejöttével párhuzamosan fokozatosan megteremtődött a társadalom felsőbb rétegeinek igényét kiszolgálva a differenciált iskolarendszer intézménye. A 19. században egyre több államban vált törvényi előírássá a tankötelezettség, aminek végrehajtását is komolyan vették. Ennek köszönhetően a súlyos értelmi fogyatékosok mellett elkülönültek azok a tanulók is, akik legfeljebb néhány osztályt tudtak elvégezni a népiskolákban, vagy be sem kerültek azokba. A probléma megoldásaként megtörtént a fogyatékos gyermekek szétválasztása a különböző fogyatékosági területeken súlyosság szerint. Erre eleinte az egyes intézeteken belül került sor, majd a 19. század második felében Európa-szerte létrejöttek külön iskolák a debil tanulóknak számára, ezek voltak az ún. *kisegítő iskolák*.

¹ „alácsempészett” vagy „váltott” gyermek: a szülést követően az egészségesen született gyermekkel kicserélt gyermek, a cserét a hiedelem szerint valamilyen gonosz túlvilági lény hajtotta végre (Kálmán és Könczei, 2002)

² Siketnémák számára elsőként Párizsban alapított intézetet 1770-ben de l'Épée, nyolc évvel később Lipcsében követte példáját Heinicke. Vakok számára szintén Párizsban alakult az első intézet 1784-ben (Gordosné 1979a).

Hazánkban a népiskolai törvények nem tértek ki ugyan a fogyatékos gyermekek gyógyító-nevelésének szabályozására, közvetetten azonban kizárták őket a népiskolai oktatásból. Magyarországon a 19. század elején indult meg intézményes keretek között elsőként a siketnémák gyógyító-nevelése. Az intézet *Cházár András* kezdeményezésére 1802-ben Vácott kezdte meg működését (Gordosné 1979b). Ezt követte többek között a *Beitl Rafael* által 1825-ben Pozsonyban alapított, majd Pestre áthelyezett Vakok Intézete, majd a *Frim Jakab* nevéhez fűződő intézet, melyet 1875-ben hozott létre Rákospalotán a közép- és súlyos fokban sérült értelmi és halmozottan fogyatékos emberek számára. Az első, külföldi mintára létrehozott kisegítő iskolát Budapesten alapították 1900-ban, igazgatója *Éltes Mátvás* volt (Gordosné 2000). A kisegítő iskolákban – kisebb településeken a népiskolákban létrehozott kisegítő osztályokban – az ún. gyenge tehetségű (debilis) gyermekek oktatása folyt, azonban az idő múlásával nem várt probléma lépett fel: „...az alsó fokú iskolák egy része ugyanis a legtöbb országban fokozatosan egyre több olyan tanulási nehézséggel küzdő tanulót is a kisegítő iskola funkcióját ellátó intézményekbe javasol (vagy felment), akik gondos, szakszerű kiegészítő foglalkozással képesek lennének behozni lemaradásukat.” (Gordosné 2000, 338.)

Magyarországon 1921-től kezdődően szabályozta törvény a fogyatékosok iskoláztatását, a tankötelezettség rájuk nézve is kötelező érvényűvé vált. A tankötelezettség bevezetése azonban nem jelentett megoldást, időközben olyannyira megnőtt ugyanis az elkülönített iskoláztatásra javasolt tanulók létszáma, hogy az már szélesebb társadalmi körben is tiltakozást váltott ki. Felismerték, hogy a szegregált iskoláztatási forma megnehezíti a társadalomba való beilleszkedés folyamatát, akadályozza a fogyatékos egyének közösségekbe való integrálását. Az 1960-as években két, teljesen eltérő megoldási forma körvonalazódott: 1) a kisegítő iskolákba javasolt tanulók számának csökkentése, 2) az integrált oktatás bevezetése. Ez utóbbira többféle megoldás született. Ilyen volt a kisegítő iskolák felől történő nyitás gondolata, valamint a különböző formában történő integrált iskoláztatási kísérletek (Gordosné 2000). Mindezzel szorosan összekapcsolódott a gyógypedagógia területén használatos terminológia folyamatos változása, fejlődése, végül a 20. század végére született meg a *speciális nevelési szükségletű egyének* fogalma, mely felváltott minden addig érvényes fogalmat. Ebbe beletartoztak a különböző fokban sérült, a szociális és érzelmi problémákkal küzdő, illetve a különösen tehetséges egyének is.

2.2. Fogalmi meghatározások

A jelenleg hazánkban használatos gyógypedagógiai terminológia kialakulásáig számos – a mai felfogás szerint akár pejoratív, sértő – kifejezés, fogalom volt használatos az évtizedek során. Ezért szükségesnek tartom pontosítani az általam a dolgozatban gyakorta használt fogalmak jelentését. Ez azért is különösen fontos, mivel a jelenlegi oktatási rendszerben a különböző sérüléssel, fogyatékkal élő tanulók iskolai tanulmányait nagymértékben befolyásolja az, hogy milyen típusú és súlyosságú a fogyatékságuk, milyen besorolás és kategória alá rendelik őket a szakértői bizottsági vizsgálatok elvégzése után.

Magyarországon a 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről (továbbiakban: Nkt.) szabályozza a köznevelési intézményekben folyó nevelő-oktató munkát. A jogszabályban megfogalmazottak alapján a legtagabb kategória a **kiemelt figyelmet igénylő gyermek, tanuló** fogalma, melybe beletartoznak a különleges bánásmódot igénylő gyermekek és tanulók, a hátrányos helyzetű illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és tanulók, valamint a tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek és tanulók. **A különleges bánásmódot igénylő gyermekek és tanulók** csoportján belül további fogalmak kerülnek felsorolásra. E szerint különleges bánásmódot igényelnek a sajátos nevelési igényű gyermekek és tanulók, a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekek és tanulók, valamint a kiemelten tehetséges gyermekek és tanulók (Nkt. 4. § (13)).

A sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló a törvény meghatározása szerint: „...az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.” (Nkt. 4.§ (25)).

A sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók nevelésével, oktatásával, valamint az oktatás formájával kapcsolatban is a köznevelési törvény a meghatározó, az ebbe a csoportba tartozó gyermekek és tanulók óvodai nevelését és iskolai nevelését-oktatását is köznevelési alapfeladatként nevezi meg. Attól függően, hogy a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló a többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható-e vagy inkább a speciális, gyógypedagógiai, konduktív intézményben való nevelése, oktatása szolgálja-e inkább az érdekét, ezt az alapfeladatot a jogszabály kétfelé osztja (Nkt. 4. § (14a) r), s)).

A dolgozatban bemutatott kutatásom olyan intézményben zajlott, mely a többi gyermekkel együtt nevelhető, óvodás korú sajátos nevelési igényű gyermekeket fogadja, azaz egy integráló nevelést folytató óvodában. Az intézmény a sajátos nevelési igényű gyermekek eredményes és hatékony nevelése érdekében két fő gyógypedagógust foglalkoztat megbízási szerződéssel, az Nkt. meghatározása alapján az ilyen formában foglalkoztatott gyógypedagógus feladata a gyermekek fejlesztése mellett az együttnevelés segítése (Nkt. 4. § (40)). Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy az óvoda által foglalkoztatott gyógypedagógusok a szakértői bizottság szakértői véleményében előírtak alapján végzik a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztését a jogszabály által meghatározott habilitációs-rehabilitációs órakeretben. A fennmaradó időben az intézmény óvodapedagógusai foglalkoznak a gyermekekkel, akik, ha szükségesnek érzik, kérhetik a gyógypedagógus segítségét az együttnevelés óvodai csoporton belüli megvalósításában (Hudáky & Remeczné, 2018).

A fentiekben már több alkalommal előforduló együttnevelés, integráló nevelés fogalmak használatát is tisztázni szeretném. Az **integráció** kifejezés a latin eredetű szó jelentéséből kiindulva a különálló részeknek valamilyen nagyobb egységbe való beilleszkedését, beillesztését jelenti. Létezik egy általánosabb, szociális értelmezése is, ez esetben a valamilyen okból akadályozott személyek részvételének biztosítását jelenti a különböző társadalmi folyamatokban. Pedagógiai szempontú megközelítésből az integráció az általános pedagógia körébe tartozó, valamint a speciális nevelési szükségletű gyermekek³ együtt történő nevelését-oktatását jelenti (Papp 2004). Csányi (2000) hasonlóképpen fogalmaz: a nevelés-oktatás folyamatában megvalósuló integráció a speciális nevelési igényű gyermekek beilleszkedése a többségi nevelési-oktatási intézménybe járó gyermekek közé. Magyarországon az együttnevelés kifejezés az integráció szinonimájaként használatos, bár nem szó szerinti fordításként (Papp, 2012).

Az **inklúzió** kifejezés nem azonos az integrációval, a két fogalom nem szinonima, nem helyettesítheti egyik a másikat. Az inklúzió sokkal tágabb és összetettebb – az egyszerű fogadás, együttnevelés helyett itt a befogadás a kulcsszó. Teljesen más pedagógiai szemléletet, hozzáállást kíván meg: inklúziós törekvések esetén nem elegendő a már meglévő intézményi keretek közé beolvasztani a sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat – szükséges átgondolni és átalakítani a teljes feltételrendszert annak érdekében, hogy minden egyes gyermek, tanuló megfelelő haladását biztosítani lehessen.

³ A speciális nevelési szükséglet kifejezés a fogyatékoság fogalma helyett került bevezetésre - ennek oka az volt, hogy kevésbé pejoratív, nem a személyből eredő deficitre összpontosít, valamint maga az elnevezés általánosabb, kerül a fogyatékosági kategória megjelölését (Papp, 2004).

2.3. Integráció és/vagy inklúzió

Az integráció, mint az eltérő nevelési igényű gyermekek nevelésének-oktatásának elfogadott formája, az 1960-as években kezdett kibontakozni. Eltérő mozgatórugók mentén és eltérő módokon valósult meg a világ különböző országaiban. Az '50-es években Skandináviából induló **normalizációs elv** az integráció előfutárának tekinthető. A normalizációs elv hangsúlyozza, „...hogya a fogyatékos emberek számára olyan életfeltételeket kell teremteni, amelyek a legnagyobb mértékben közelítenek a normális életfeltételekhez.”, idézi Lányinét Csányi (2000, 383). Bár országonként jelentős eltérések mutatkoztak az integráció megvalósításában, az együttes törekvések hatására az 1981-es évet a fogyatékosok nemzetközi évének nyilvánították. A különböző világszervezetek – UNESCO⁴, UNICEF⁵, OECD⁶ - nemzetközi együttműködést hoztak létre a speciális oktatással kapcsolatos kérdéseket illetően. Ennek köszönhetően az ENSZ hivatalos állásfoglalást adott ki 1993-ban, mely a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének biztosításáról szólt (Papp 2004). A következő év során, 1994-ben az UNESCO Spanyolország kormányával összefogásban világkonferenciát rendezett Salamancában, a konferencia központi témája a befogadó (inkluzív) iskolai oktatás volt, mint az integráció egy továbbfejlesztett formája. Az itt ismertetett és elfogadott álláspontok alapján a befogadó iskola lényege olyan feltételek biztosítása a többségi iskolák nyitottá tétele során, amelyek alkalmasak a speciális nevelési szükségletek kielégítésére (Csányi & Zsoldos 1994).

A világkonferencián elfogadott Cselekvési Terv alapgondolata az volt, hogy az iskoláknak fogadniuk kell minden gyermeket, tekintet nélkül testi, szellemi, szociális vagy bármilyen más állapotukra. Ez hatalmas kihívást jelentett az egyes országokban fennálló oktatási rendszerek és az általuk működtetett intézmények számára. A tervezetben a speciális nevelési szükséglet fogalma alá vontak minden fogyatékos gyermeket, valamint azokat a gyermekeket is, akiknek bármi oknál fogva tanulási nehézsége támadt. Így az iskoláknak új, hatékony módszereket kellett bevezetniük annak érdekében, hogy hatékonyan tudják tanítani a hátránnyal rendelkező gyermekeket. A résztvevők egyetértettek abban, hogy ennek a leginkább megvalósítható módja, ha a már meglévő oktatási intézményekbe vonják be a speciális nevelési szükségletű tanulókat – végül ez a gondolat vezetett a *befogadó, inkluzív iskola* fogalmának kialakulásához (Csányi & Zsoldos 1994).

⁴ UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete

⁵ UNICEF: United Nations Children's Fund – az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja

⁶ OECD: Organization for Economic Co-operation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet

2006-ban az ENSZ Egyezmény született a fogyatékossgal élő személyek jogairól, melyet hazánk 2007-ben, a 2007. évi XCII. törvénnyel ratifikált. Ezzel Magyarország kormánya ígéretet tett arra nézve, hogy az Egyezményben foglaltakat elfogadja és betartja. Az Egyezmény átfogó módon gyűjti egybe a fogyatékos embereket érintő alapvető jogokat, így kitér a fogyatékossgal élő gyermekek oktatással kapcsolatos jogaira is (24. cikk).

2.3.1. Az integrált nevelés

Az integrált nevelést folytató intézmények sok esetben a sajátos nevelési igényű gyermeket úgy fogadják a többségi intézményben, hogy nincsenek tekintettel az adott gyermek sajátos igényeire – vagy nem is mérik fel azokat, vagy egyszerűen csak azt várják el a gyermektől, hogy alkalmazkodjon a többiekhez. Csányi (2000) Evans meghatározását átvéve kifejti, hogy ebben az alkalmazkodási folyamatban attól függően, hogy az alkalmazkodás kinek a részéről mutatkozik meg jobban, három lehetséges kimenetel különböztethető meg:

Az *asszimiláció* esetén a sajátos nevelési igényű gyermek kénytelen szinte teljes mértékben alkalmazkodni a többséghez, elvárások csak felé vannak támasztva, amiknek maximálisan meg kell felelnie.

Akkomodációról akkor beszélünk, ha a többségnek kell alkalmazkodnia a sajátos nevelési igényű társukhoz, ez a legtöbb esetben nagyon nehezen kivitelezhető.

A legideálisabb az *adaptáció* folyamata, ekkor kölcsönös az alkalmazkodás mindkét fél részéről – a befogadó közeg is igyekszik megismerni és elfogadni a sajátos nevelési igényű gyermek eltérő igényeit, eközben ő maga is alkalmazkodik valamilyen szinten a többséghez.

A köznevelési intézményekben történő integrált nevelésnek több, egymástól elkülöníthető formája létezik, dolgozatomban Csányi (2000) csoportosítását alapul véve veszem sorra ezeket, a legegyszerűbben megvalósíthatóval kezdve.

- 1) Az együttnevelés minden tekintetben legegyszerűbb formája a helyi, más néven **lokális integráció**. Lokális integrációról akkor beszélünk, amikor az intézménybe járó gyermekek, tanulók között szinte semmilyen kapcsolat nincs azon kívül, hogy azonos épületben tartózkodnak. Ilyen például, amikor egy általános iskolában létrehoznak egy külön osztályt a tanulásban akadályozott tanulók részére.
- 2) **Szociális integráció** esetén az azonos intézménybe járó fogyatékos és többségi tanulók részére szerveznek közös tevékenységet, de csak a tanórán, foglalkozáson kívüli időben, pl. közösen ebédelnek vagy együtt mennek kirándulni.

- 3) Az integráció legmagasabb szintje a **funkcionális integráció**, ez akkor történik meg, ha minden gyermeket együtt nevelnek és fejlesztenek, oktatnak a tanórákon, foglalkozásokon. Ennek *részleges* megvalósulásáról akkor beszélhetünk, amikor a gyermekek, tanulók csak az intézményben töltött idő egy bizonyos részében vannak együtt, például a fogyatékos gyermek bizonyos tanórákon csatlakozik a többségi osztályhoz. A *teljes integráció* – ami igazából az együttnevelés valódi célja – akkor valósul meg, amikor a fogyatékos gyermek a teljes, óvodában vagy iskolában töltött idejét a többi gyermekkel, tanulóval tölti.

Létezik az integrációnak még egy típusa, a *spontán integráció*. Ez akkor jön létre, ha a többségi intézménybe járó gyermek nem rendelkezik a szakértői bizottság szakértői véleményével. A pedagógusok segítség hiányában (fejlesztés területeinek meghatározása, gyógypedagógus segítsége stb.) saját erőből igyekeznek megoldani a felmerülő problémákat.

2.3.2. Az inkluzív nevelés

Az inklúzió rendkívül összetett, állandó változással járó folyamat. A nevelésben megjelenő inklúzió Booth és Ainscow (2009) szerint a következőket jelenti:

- Minden résztvevőt egyaránt elismernek.
- Növelik a tanulói részvételt az intézmények közösségeiben, és ezzel egy időben csökkentik a kirekesztést.
- Az iskolák szemléletét, pedagógiai programját és a mindennapok gyakorlatát a tanulók sokféleségéhez igazodva alakítják át.
- Minden tanuló esetében csökkentik a tanulás és a részvétel esetleges akadályait.
- A tanulók között megnyilvánuló különbségeket nem legyőzendő problémaként kezelik, hanem a tanulást segítő tényezőként.
- Felismerik, hogy az iskolában megjelenő inklúzió a társadalomban jelen lévő inklúzió egy igen fontos aspektusa.

Az inklúziós szemlélet kialakulása azzal kezdődik, hogy felismerik az egyes tanulók között fennálló különbségeket. Ez a fajta szemlélet ugyanis tiszteltben tartja mindezeket a különbségeket – nem akadályozó tényezőként kezeli azokat, hanem épít rájuk. A gyermek teljes személyiségének figyelembevételével igyekszik megtalálni azokat a közös pontokat, ahol be lehet őt vonni a tanulási folyamatba, a közösségi életbe vagy az intézményen kívüli programokba.

Nagyon jól szemlélteti az integráció és az inklúzió közti különbségeket az alábbi táblázat:

Integráció (fogadás)	Inklúzió (befogadás)
Az alkalmazott módszer nem változik.	Az alkalmazott módszer, óraszervezés változik.
Frontális, teljesítményorientált stílus.	Differenciáló, önértékelésre alapozó pedagógia.
A problémákért a gyermek a felelős.	Gond esetén a pedagógusnak kell változtatnia.
Problémák megoldása a gyógypedagógus feladata.	A gyógypedagógus partner a megoldásban.
Integrálásban az osztályfőnök vállal részt.	Teljes szemléletváltás a tantestületen belül.

1. táblázat: Az integráció és az inklúzió közti különbségek (Csányi 2000 alapján)

3. Az óvodai nevelés törvényi szabályozása

Az iskolás kor előtti korosztályba tartozó gyermekek intézményes formában történő napközbeni ellátása a bölcsődék és az óvodák feladata. Az iskola előtti nevelés színtere az óvoda, mely a köznevelési rendszer részeként köznevelési intézményként működik. Hazánkban az óvodákban folyó nevelés-oktatás folyamatát az Nkt. szabályozza, az intézmények működéséről pedig a 20/2012. (VIII. 31.) számú, a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló EMMI rendelet rendelkezik.

Az Nkt. meghatározása alapján az óvodai nevelés szakasza a gyermek hároméves korától addig az időpontig tart, amíg a gyermek meg nem kezdi tankötelezettségének teljesítését (5. § (1) a)). Korábban, a gyermek két és fél éves korában is megkezdhető az óvodai nevelés, amennyiben minden más, az intézmény felvételi körzetébe tartozót óvodaköteles korú gyermek óvodai felvétele megoldott. A jogszabály úgy rendelkezik, hogy „A gyermek abban az évben, amelynek augusztus 31. napjáig a harmadik életévét betölti, a nevelési év kezdő napjától legalább napi négy órában óvodai foglalkozáson vesz részt.” (Nkt. 8. § (2)). Ez alól a szülők kérhetnek felmentést legkésőbb a gyermek öt éves koráig a jogszabályban meghatározottak szerint. Ugyanígy felmentés kérhető a tankötelezettség teljesítésének megkezdése alól további egy évig, mindkét esetben a Kormány által kijelölt felmentést engedélyező szerv dönt a felmentés megadásáról. Amennyiben a gyermek további részvétele azért engedélyezett az óvodai nevelésben, mert sajátos nevelési igényű, az óvodának a szakértői bizottság által javasolt fejlesztések biztosítása mellett további, célzott foglalkozásokat kell nyújtania a gyermek számára annak érdekében, hogy elérje a tankötelezettség megkezdéséhez szükséges fejlettséget. (Nkt. 45. § (2a)).

Ugyancsak a köznevelési törvény rendelkezik a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésével kapcsolatban, heti tizenegy órás időkeretet szabva meg egészségügyi, pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs foglalkoztatásuknak. Amennyiben a sajátos nevelési igényű óvodás korú gyermek a többi gyermekkel együtt nevelhető, a szakértői bizottság döntése alapján lehetősége van a szakértői bizottság és a szülő által kiválasztott többségi intézményben igénybe vennie az óvodai nevelést. Ehhez szükséges, hogy az intézmény alapító okiratában szerepeljen a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelésének feladata.

A kiemelt figyelmet igénylő gyermekek – ezen belül a sajátos nevelési igényű gyermekek – egyéni fejlesztését, fejlődését segítő feladatokat és tevékenységeket az óvoda a saját pedagó-

giai programjában foglaltak szerint végzi. A pedagógiai program elkészítésénél az *Óvodai nevelés országos alapprogramját* (továbbiakban: Alapprogram) kell irányadónak tekinteni minden intézménynek, ezt az alapidokumentumot a 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról elnevezésű jogszabály tartalmazza. Az Alapprogram mellett azoknak az intézményeknek, amelyek sajátos nevelési igényű gyermeket nevelnek, figyelembe kell venniük a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelvét (továbbiakban: Irányelv) is. Ez utóbbit – a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvével együtt – a 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet foglalja jogszabályba, az óvodai nevelésre vonatkozó irányelvet az 1. sz. melléklet tartalmazza.

3.1. Sajátos nevelési igényű gyermekek az óvodában

Az Irányelvben megfogalmazott általános elvek részletesen leírják azokat a célokat, melyeket a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelése során szem előtt kell tartani az intézményeknek. Fő szempont, hogy az adott intézmény nevelési programjában foglaltaknak összhangban kell lennie a sajátos nevelési igénnyel. Az Irányelv kihangsúlyozza, hogy a gyermek felé támasztott elvárásoknak igazodniuk kell a gyermek fejlődési üteméhez, a számára biztosított fejlesztésnek meg kell felelnie a sajátos nevelési igénynek és a fejlesztés nem lehet a gyermek számára megterhelő. A fejlesztés során megválasztott eszközök és módszerek, a szervezeti keret és a fejlesztés megvalósítása egyaránt a gyermek egyéni szükségleteitől függ. A fejlesztés általánosan kötelező feltételeit az Nkt. tartalmazza, ezeket a további jogszabályok módosítják, illetve kiegészítik.

A sajátos nevelési igényű gyermek óvodai nevelése és fejlesztése „...magába foglalja a vizuális, akusztikus, taktilis, mozgásos észlelés folyamatait, a motoros képességek, a beszéd- és nyelvi készségek és az értelmi képességek fejlesztését.” (Irányelv 1.5.). Az egyes területek attól függően kapnak hangsúlyt a fejlesztés során, hogy milyen típusú fogyatékkal él az adott gyermek – halmozott fogyatékoság esetén minden megállapított fogyatékoságra tekintettel kell lenni. Éppen ezért van nagy szerepe az egyéni fejlesztési tervnek, mely adott gyermekekre vonatkozóan tartalmazza a fejlesztés feladatait.

Az Irányelv kitér a többségi óvodákban megvalósuló integrált nevelésre is. Nemcsak a sajátos nevelési igényű gyermek szempontjából lényeges dolgok meglétét írja elő, hanem kiemeli a többségi pedagógusok részvételének fontosságát olyan szakmai programokon, akkreditált továbbképzéseken, melyek elősegítik az integrált óvodai nevelés megvalósítását. Az Irányelv

részletezi az együttnevelést támogató gyógypedagógus feladatait, emellett leírja a sajátos nevelési igényű gyermek nevelését egyébként végző többségi óvodapedagógustól elvártakat is:

- egyéni fejlesztési terv készítése,
- a gyermek fejlődéséhez igazodó módszerek megválasztása,
- a szakértői bizottság által javasoltak beépítése az óvodai foglalkozásokba,
- az eltérő képességekhez, eltérő viselkedéshez való alkalmazkodás,
- együttműködés a különböző szakemberekkel, különösen a fejlesztést végző gyógypedagógussal.

Mindezek együtt segítik elő az együttnevelés minél hatékonyabb megvalósítását, melynek alapjául a sajátos nevelési igényű gyermekkel foglalkozó szakemberek szemléletváltása, pozitív hozzáállása és természetesen a szükséges feltételek megléte szolgál.

4. Kutatás

4.1. A kutatás körülményei

Szakdolgozatomban egy integráló nevelést folytató óvodában dolgozó óvodapedagógusok felkészültségét vizsgáltam a sajátos nevelési igényű gyermekek többségi csoportban történő integrált nevelésével kapcsolatban. Arra voltam elsősorban kíváncsi, hogy milyen módon tudják az óvónők megvalósítani a napi tevékenységek során a sajátos nevelési igényű gyermekek által igényelt különleges bánásmódot, hogyan differenciálnak az óvodai foglalkozások alkalmával. Ehhez fel kellett mérnem, hogy milyen ismeretekkel rendelkeznek az integrációval, a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelésével kapcsolatban. Az is érdekelt, hogy a gyógypedagógussal való együttműködés miben nyilvánul meg a gyakorlatban.

A kutatást egy Baranya vármegyei nagyközség négycsoportos óvodájában végeztem. Mind a négy csoport homogén összetételű, azonos életkorú gyermekek alkotják, vegyes csoport nem működik az intézményben. Csoportonként két óvodapedagógus és egy dajka látja el a gondozási, nevelési feladatokat, illetve egy csoportban – ahol a legnagyobb létszámban vannak sajátos nevelési igényű gyermekek – egy pedagógiai asszisztens egészíti ki a dolgozók körét. A sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztését egy gyógypedagógus végzi heti két napon, hétfőn és pénteken. A gyógypedagógust az intézmény foglalkoztatja megbízási szerződéssel olyan óraszámban, ami lefedi a fejlesztésre szoruló gyermekek számára a szakértői bizottsági véleményben előírt óraszámot. A gyógypedagógus logopédia és tanulásban akadályozottak pedagógiája szakos gyógypedagógus végzettségekkel rendelkezik.

4.2. Kutatási célok

Szakdolgozatomban azt szeretném vizsgálni, hogy az általam kiválasztott köznevelési intézményben – mely egy integráló nevelést folytató óvoda – milyen hatékonysággal valósítják meg a sajátos nevelési igényű gyermekek többi gyermekkel való együttnevelését. Ezen belül vizsgálódásom középpontjában az integráló nevelést folytató óvodapedagógusok felkészültsége áll. Ezzel kapcsolatban két kérdést kívánok feltenni:

- 1) Az integráló nevelést folytató óvodapedagógusok kellő mértékben felkészültek-e az együttnevelés megvalósítására?
- 2) Hogyan vélekednek saját felkészültségükről?

Az óvodapedagógusok saját magukról való véleményét más szemszögből, az intézményben dolgozó, a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztését végző gyógypedagógussal készült interjú során kapott információk alapján is szeretném felmérni. Ezáltal két oldalról is képet tudok alkotni a vizsgálni kívánt kérdéssel kapcsolatban.

4.3. A kutatás módszertana

A vonatkozó szakirodalom tanulmányozása és a témához illeszkedő részek feldolgozása révén megszerzett szakirodalmi tudásomat mindenképpen szerettem volna kiegészíteni saját kutatással is.

Empirikus kutatásom során egyaránt alkalmaztam kvantitatív és kvalitatív kutatási módszereket. A kvantitatív módszerek közül a leggyakrabban használt kérdőíves adatfelvétel mellett döntöttem, mivel ezzel az eljárással könnyen és gyorsan tudtam hozzájutni az engem érdeklő adatokhoz, a kérdésekre adott válaszok pedig viszonylag könnyen számszerűsíthetőek és összehasonlíthatóak (Hajdu 2018). A kérdőívben szereplő kérdéssor összeállítása során törekedtem arra, hogy a bevezető jellegű, demográfiai kérdéseket követően a fő kérdések közvetlenül a kutatás témájára irányuljanak. A kérdőívben szerepelnek kiegészítő kérdésként ún. kontrollkérdések is, ezeknek célja a kapott válaszok hitelességének megerősítése. A fő kérdések jellemzően a zárt kérdések csoportjába tartoznak, leginkább egyszerű feleletválasztást igényelnek, míg az ellenőrző kérdések inkább nyílt kérdések, melyek egyértelmű, rövid választ igényelnek (Nádasi 2000).

A kérdéssort Google űrlapon szerkesztettem meg, ez lehetővé tette a kérdőívek azonnali továbbítását a megkérdezettek számára, illetve a kitöltött kérdőíveket nem volt szükséges külön visszajuttatni. A kérdőív ilyen formában való kitöltése gyors és egyszerű, emellett biztosította a válaszadók teljes anonimitását.

A kérdőíves kikérdezés módszerével azonban csak az integráló nevelésben résztvevő óvodapedagógusok válaszaihoz jutottam hozzá. A másik résztvevő, a gyógypedagógus véleményének megismeréséhez egy kvalitatív módszer mellett döntöttem, az ő esetében az interjúkészítést választottam. Azért döntöttem az interjú felvétele mellett, mert fontosnak tartottam az együttnevelést segítő gyógypedagógus személyes tapasztalatait, erre pedig véleményem szerint ez a módszer a legalkalmasabb. Az interjú módszerek közül a strukturálatlan interjút választottam. A strukturálatlan interjú ugyanis inkább hasonlít egy kötetlenebb, hétköznapi beszélgetésre, és mivel az interjúalannal régebb óta vagyok személyes ismeretségben, erőlte-

tettnek éreztem volna egy szigorúan kötött beszélgetést, esetleg az interjú alanya is kényelmetlenül érezte volna magát a szituációban, amit mindenképpen szerettem volna elkerülni. Így azonban az előre megírt kérdések mellett lehetőségem volt egyéb kérdéseket is feltenni, változtatni a kérdések sorrendjén vagy kihagyni bizonyos kérdéseket.

Az interjú alanya részéről az interjún való részvétel önkéntes alapon történt, az interjúhelyzetből való kilépés lehetőségét is biztosítottam számára. Az interjúalanyt előzetesen tájékoztattam arról, hogy milyen célból készítem az interjút, hogyan fogom felhasználni a továbbiakban, valamint arról, hogy hangfelvételt készítek a beszélgetés során. Az interjú alanya beleegyezését adta, melyet beleegyező nyilatkozat formájában aláírt. A beleegyező nyilatkozat sablonja szerepel a szakdolgozat mellékletei között.

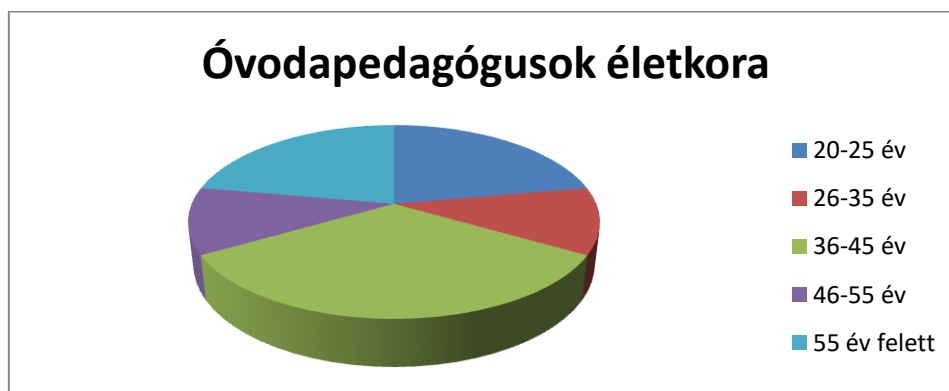
5. Kutatási eredmények bemutatása

Szakdolgozatom témájából kifolyólag csak egy intézményben végeztem felmérést, ezért a kérdőívek csak az ebben az óvodában dolgozó óvodapedagógusok számára kerültek kiküldésre. Így összesen kilenc fő töltötte ki a kérdőívet. A viszonylag kevés számú válasz azonban véleményem szerint nem akadályozza a téma kutatását. Az általam végzett felmérés nem reprezentatív jelleggel készült, csak az adott intézményre vonatkozó sajátosságok felmérése volt a célom, ez pedig teljesült a kérdőívek kitöltése és kiértékelése által.

A kérdőívben feltett kérdésekre adott válaszokat kördiagram segítségével szemléltettem, ahol ezt szükségesnek láttam a könnyebb átláthatóság végett. Az óvodapedagógusok által adott válaszok kiértékelése során több alkalommal fordultam kiegészítésért, magyarázatért az óvoda különböző szabályozó dokumentumaihoz.

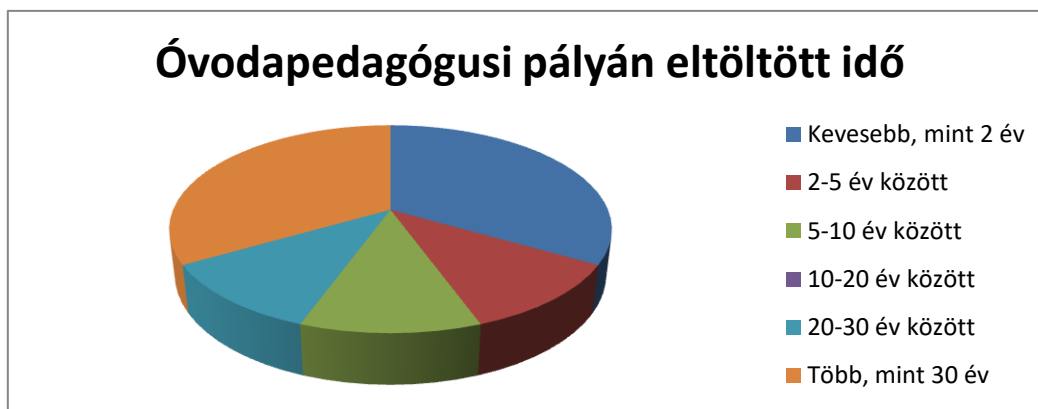
5.1. Kérdőívek kiértékelése

A kérdéssor első, bevezető kérdései demográfiai jellegű kérdések, a válaszadók nemére és korára kérdeznek rá. Talán nem meglepő, hogy az első kérdésre, mely a válaszadók nemére vonatkozik, mind a kilenc óvodapedagógus ugyanazt az opciót választotta: a válaszadók 100%-a nő volt. A pedagógus pályára amúgy is jellemző, hogy a nők sokkal nagyobb arányban vannak jelen, mint a férfiak, az óvodapedagógusok között pedig még kevesebb férfi található, mint a felsőbb oktatási intézményekben. A második kérdés a válaszadók életkorára kérdezett rá. A kapott válaszokból látható, hogy az intézményben dolgozó óvodapedagógusok kétharmada legalább 35 éves. Két óvónő 25 év alatti és egy fő 26-35 év közötti, ők képviselik a fiatalabb korosztályt. Az 55 év feletti válaszlehetőséget ketten jelölték be.

1. ábra: Óvodapedagógusok életkorának eloszlása (saját szerk.)

A harmadik kérdés az óvodapedagógusi pályán eltöltött időre kérdez rá. A kapott válaszokból kiderül, hogy három pályakezdő is van a válaszadók között, hárman pedig már több, mint 30 éve dolgoznak óvónőként. A többi megkérdezett közül van, aki szintén pár éve kezdte a pályát, de található köztük olyan óvónő is, aki a tapasztaltabb, idősebb korosztályhoz tartozik.

2. ábra: Az óvodapedagógusi pályán eltöltött idő eloszlása (saját szerk.)

A kérdőív negyedik kérdése már a fő kérdések sorát nyitja meg. Azt szerettem volna megtudni, hogy a válaszadók óvodapedagógusi képzésük során szereztek-e speciális ismereteket a sajátos nevelési igényű gyermekek többségi intézményben történő együttnevelésével kapcsolatban. A kérdőívet kitöltő kilenc fő közül hatan, vagyis a válaszadók kétharmada azt a választ adta, hogy nem jutott ilyen jellegű ismeretekhez a képzés során. A fennmaradó egyharmad, vagyis a három fő közül ketten szabadon választható kurzus keretén belül, egy fő pedig kötelező kurzus keretén belül tanult az integráló nevelésről. Sajnos ez nem mondható túl jó aránynak. Érdekesnek találtam azonban azt az összefüggést, amit a válaszadók kora és a negyedik kérdésre adott válaszaik között találtam: a nemleges választ adók az idősebb korosztályhoz tartoznak, míg azok az óvodapedagógusok, akik valamilyen formában kaptak ilyen jellegű képzést, a fiatalabb generáció tagjai.

	Kötelező kurzus keretén belül	Szabadon választható kurzus keretén belül	Nem szerzett ismereteket
20-25 éves	2		
26-35 éves		1	
36-45 éves			3
46-55 éves			1
55 év felett			2

2. táblázat: Életkor és megszerzett ismeretek kapcsolata (saját szerk.)

Ez jelentheti azt, hogy 25-30 éve a főiskolai képzésben egyáltalán nem jelentek meg az integrációval kapcsolatos ismeretek, viszont újabban már beleépítik azokat valamilyen módon a képzésbe.

A következő, ötödik kérdés kapcsolódik az előzőhöz: azt szerettem volna megtudni, hogy az óvodapedagógusok diplomájuk megszerzése után, integráló nevelésben töltött munkájuk során vettek-e részt bármilyen formában olyan képzésben, mely által speciális ismeretekre tettek szert a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelésével kapcsolatban. A kilenc válaszadó közül 6 fő adott nemleges választ, ez a teljes válaszadók közel 67 %-a. Egy óvodapedagógus saját maga által végzett el szakmai továbbképzést, egy másik óvónő pedig az intézmény szervezésében és saját maga által is részt vett ilyen jellegű képzésben. Viszonylag nagy átfedést találtam az erre és az előző kérdésre is nemleges választ adók között, melyet a következő táblázatban szemléltetek. A függőleges oszlopokban szerepeltetem azokat a válaszlehetőségeket, melyek az ötödik kérdéshez kapcsolódtak (Mióta integrált nevelést folytató intézményben dolgozik, szerzett-e Ön speciális ismereteket a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelésével kapcsolatban?), a vízszintes sorokban pedig az előző, negyedik kérdéshez kapcsolódóakat (Képzése során szerzett-e Ön speciális ismereteket a sajátos nevelési igényű gyermekek együttneveléséről?).

	Intézmény által szervezett továbbképzésen	Saját maga által elvégzett továbbképzésen	Önképzés által	Nem
Kötelező kurzus keretén belül				1
Választható kurzus keretén belül	1	1		1
Nem			1	4

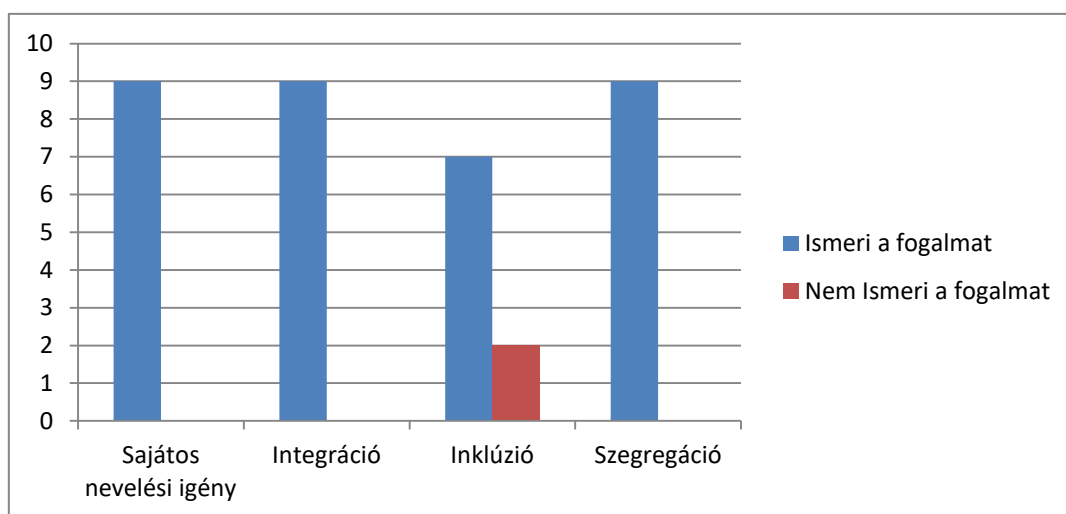
3. táblázat: Sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelésével kapcsolatos képzéseken való részvétel (saját szerk.)

A táblázat kiemelt része tartalmazza azokat az adatokat, melyeket érdekesnek találtam a kiértékelés során. Az derül ki a kapott válaszokból, hogy az intézményben dolgozó kilenc óvodapedagógus közül hatan egyáltalán nem részesültek tanulmányaik során olyan képzésben, amely felkészítette volna őket a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelésére – és közülük négyen azóta sem vettek részt semmilyen formában ilyen jellegű továbbképzésen, tanfolyamon. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált óvodában az integrált nevelést folytató óvónők 44 %-a elméletileg semmilyen ismerettel nem rendelkezik a témához kapcsolódóan (mivel saját

bevallásuk szerint önképzés keretén belül sem igyekeztek hozzájutni a szükséges információkhoz).

A következő négy kérdés egy-egy integrált neveléssel kapcsolatos fogalom ismeretére kérdez rá: tudják-e az óvodapedagógusok, hogy mit jelent a sajátos nevelési igény, az integráció, az inklúzió illetve a szegregáció fogalma. A sajátos nevelési igény fogalmának jelentésével kapcsolatban mind a kilenc megkérdezett úgy nyilatkozott, hogy ismeri a fogalom jelentését, ugyanígy történt az integráció fogalmával kapcsolatban: az intézményben dolgozó összes óvodapedagógus tisztában van a fogalom jelentésével.

Az inklúzió fogalmának ismeretére a nyolcadik kérdés vonatkozott. A válaszadók közül heten jelölték be az „igen” választ, két fő úgy nyilatkozott, hogy nem ismeri a fogalom jelentését. A szegregáció fogalmának ismeretére rákérdező kilencedik kérdésre ismét minden válaszoló igennel felelt, vagyis minden óvónő ismeri a fogalmat és tisztában van a jelentésével. A négy kérdésre kapott válaszokat az alábbi táblázatban foglaltam össze:

3. ábra: Fontosabb fogalmak ismerete az óvodapedagógusok körében (saját szerk.)

Az imént ismertetett négy kérdéshez a kérdőív későbbi részében fogalmaztam meg ún. kontrollkérdéseket is, melyekben arra kértem a válaszadókat, hogy röviden, saját szavaikkal fogalmazzák meg az említett fogalmak jelentését. Az ott kapott válaszok elemzése során tisztább képet kaptam arról, hogy az óvodapedagógusok valójában mennyire is ismerik ezeket a fogalmakat. A kérdéspárok közt felfedezhető összefüggéseket majd a későbbiek során mutatom be.

A kérdőív tizedik kérdése már az óvodapedagógusok sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésével kapcsolatos jogszabályi ismereteire kérdez rá. A megkérdezett óvónők 100%-a, vagyis mind a kilenc fő igennel felelt arra kérdésre, hogy ismeri-e a vonatkozó törvényi szabályozást. A jogszabályok képezik az alapját a köznevelési intézményekben, így az óvodákban is folyó oktató-nevelő munkának, ezért alapos ismeretük elengedhetetlen minden pedagógus számára. Fontos figyelemmel követni a jogszabályokban bekövetkező változásokat is, hiszen azok nagyban befolyásolhatják az adott intézményben végzett munkát. A vonatkozó törvényi előírások ismerete elvárható minden óvodapedagógustól, hiszen ezek adnak keretet az általuk végzett munkához.

A következő, tizenegyedik kérdés az előző, jogszabályi ismeretekkel kapcsolatos kérdésre adott válaszok valóságát ellenőrzi. Mivel az egyszerű, igennel vagy nemmel megválaszolható kérdések esetében a kiértékelés során nem derül ki egyértelműen, hogy az adott válasz valóban megfelel-e a valóságnak, úgy döntöttem, hogy kiegészítésként felteszek még egy, a törvényi szabályozással kapcsolatos kérdést. A kérdéshez (Az Ön ismeretei alapján mely jogszabályok szabályozzák a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelését?) négy válaszlehetőség tartozik, a válaszadóknak lehetőségük volt többet is megjelölni közülük. A válaszok mindegyike egy, az óvodai neveléssel kapcsolatos jogszabályt nevez meg: a köznevelési törvényt, az Óvodai nevelés országos alapprogramját magába foglaló 363/2012-es Kormányrendeletet, a nevelési-oktatási intézmények működését szabályozó 20/2012-es EMMI rendeletet, valamint a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelvét tartalmazó 32/2012-es EMMI rendeletet. A jogszabályok lehetséges válaszként való feltüntetése során nem írtam ki az egyes jogszabályok teljes nevét, csak a jogszabály száma, a kiadás ideje és a kiadó szerepelt, pl.: 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet.

A felsorolt jogszabályok közül az Nkt. a fő szabályozó törvény az óvodai nevelés tekintetében, és ebben a jogszabályban található meg a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésére vonatkozó minden alapfogalom és előírás. Ennek ellenére a kilenc válaszadó közül csak hat fő jelölte meg a köznevelési törvényt, mint válaszlehetőséget.

Majdnem ugyanennyi óvodapedagógus jelölte meg az Óvodai nevelés országos alapprogramját, mint a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésére vonatkozó jogszabályt. Ez szám szerint öt választ jelent, ami több, mint az 55%-a a válaszadóknak. Viszont ez a jogszabály nem tér ki a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésére szinte semmilyen tekintetben, célja az óvodai nevelés feladatainak általánosságban történő meghatározása, az

óvodai élet megszervezésével kapcsolatos feltételek részletezése, illetve az óvodapedagógus feladatainak felsorolása és az óvodáskor végére várható fejlődés jellemzőinek leírása. Felmerülhet a kérdés, hogy a válaszadók vajon miért jelölték be a lehetőséget mégis ilyen nagy számban. Előfordulhat, hogy a meghatározás alapján nem tudták beazonosítani pontosan a jogszabályt és csak véletlenszerűen választottak, de megeshet az is, hogy nincsenek tisztában azzal, hogy mit tartalmaz részletesen az említett Alapprogram, és mivel azt tudták, hogy az óvodai nevelésre vonatkozik, feltételezték, hogy ebbe beletartozik a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelése is.

A kérdésen belül a harmadik válaszlehetőség a 20/2012-es EMMI rendelet volt, mely a nevelési-oktatási intézmények működését, valamint a köznevelési intézmények névhasználatát szabályozza. Ez a jogszabály annyiban tér ki a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésére, hogy meghatározza, mely intézményi alapidokumentumoknak kell tartalmazniuk a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztésével kapcsolatos fejlesztő tevékenységek leírását (11. § (1)). Ezen kívül egy fejezet szól a különleges bánásmódot igénylő gyermekekre, tanulóira vonatkozó eltérő szabályokról, mely a kötelező egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs foglalkozásokat szabályozza, valamint tartalmazza a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztési feladataival kapcsolatos adminisztrációs előírásokat (XII. fejezet).

Ezt a válaszlehetőséget az óvodapedagógusok közel 67%-a jelölte be, annak ellenére, hogy az említett jogszabály tartalmaz a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai együttnevelésével kapcsolatos rendelkezéseket. Az arány megegyezik a köznevelési törvényt válaszként megjelölők arányával, de az alaposabb elemzés után látható, hogy a két lehetséges választ nem ugyanazok az óvodapedagógusok jelölték meg.

A negyedik válaszlehetőség a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelvét tartalmazó 32/2012-es EMMI rendelet volt. Nagy meglepetés volt számomra, hogy ezt a lehetőséget csupán két fő jelölte meg a kilenc válaszadóból. Komoly dilemmát okozott ennek az adatnak a kiértékelése, hiszen ez a jogszabály tér ki a legteljesebb mértékben a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésére – ennek ellenére az óvónők, akik elméletileg az adott jogszabály alapján végzik a tevékenységüket, láthatóan nem ismerik annak tartalmát. Ezen felül elképzelhetőnek tartom, hogy csupán a jogszabály megnevezéséből nem volt egyértelmű számukra, hogy pontosan melyik rendeletről van szó, bár azt gondolom, hogy az elmúlt tizenegy év alatt – mióta a rendelet hatályba lépett – ennek rögzülnie kellett volna egy

óvodapedagógus esetében. Lehetőségként felmerült bennem az is, hogy az óvodapedagógusok ismerik az előírásokat, vonatkozó jogszabályi részeket, alkalmazzák is azokat munkájuk során, csupán nem tudják azokat beazonosítani, nem tudják megnevezni, hogy pontosan hol találhatóak meg.

A jogszabályok ismeretére vonatkozó adatokat a következő táblázatban szemléltetem – a vízszintes sorokban a választ adó óvodapedagógusok szerepelnek (sorszámmal megjelölve), a függőleges oszlopok pedig a felsorolt jogszabályokat tartalmazzák.

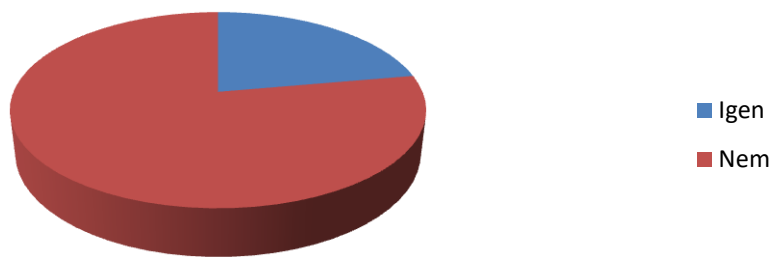
	2011. évi CXC. törvény	363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet	20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet	32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet
1. óvodapedagógus	x	x	x	x
2. óvodapedagógus	x		x	
3. óvodapedagógus	x	x	x	x
4. óvodapedagógus	x		x	
5. óvodapedagógus	x	x	x	
6. óvodapedagógus	x			
7. óvodapedagógus		x		
8. óvodapedagógus		x		
9. óvodapedagógus			x	

4. táblázat: A sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelését szabályozó jogszabályok ismerete (saját szerk.)

A táblázatból látható, hogy pontos ismeretekkel egyetlen, az intézményben dolgozó óvodapedagógus sem rendelkezik a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének törvényi szabályozásával kapcsolatban, hiszen „helyes” választ nem adott senki. Ez felvet bizonyos kérdéseket, melyekkel érdemes lenne a továbbiakban foglalkozni: mennyire jellemző ez más intézményekben dolgozó óvodapedagógusokra, illetve általánosságban a pedagógusok mennyire ismerik a munkájukat szabályozó előírásokat? Mivel a vizsgálatot csupán egyetlen intézményben végeztem el, a kapott adatokból természetesen nem lehet általános következtetéseket levonni, mindenesetre számomra nagy meglepetés volt ezzel szembesülni.

A kérdéssor következő kérdése kapcsolódik az előző két kérdéshez. A tizenkettedik kérdés egy eldöntendő kérdés: Ismeri-e Ön a jogszabályok azon rendelkezéseit, amelyek szabályozzák a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelését a többi gyermekkel? Az előzőleg kapott válaszok után nagy volt bennem a kíváncsiság, hogy milyen válaszokat fogok kapni erre a kérdésre. A válaszok arányát az alábbi diagram mutatja meg:

Óvodapedagógusok jogszabályi rendelkezésekkel kapcsolatos ismeretei

4. ábra: Óvodapedagógusok válaszainak eloszlása (saját szerk.)

A megkérdezett kilenc óvodapedagógus közül csupán ketten jelölték meg az 'Igen' választ, a többi hét fő nemleges választ adott. Ez az arány azt mutatja, hogy az előző kérdés megválaszolásakor a válaszadók többsége valószínűleg tippelhetett a jogszabályokkal kapcsolatban. Ez esetben két lehetőség merül fel: vagy valóban nem ismerik a munkájukat szabályozó törvényeket, rendeleteket, vagy pedig azok tartalmával tisztában vannak, csak nem tudják beazonosítani a hozzájuk tartozó jogszabályt. Az utóbbi lenne a kevésbé rossz lehetőség, viszont mindkét esetben szükséges lenne a felmérésben részt vevők ilyen irányú szakmai továbbképzése.

Az óvodapedagógusok munkáját közvetlenül az intézmény alapidokumentumai szabályozzák. A legfontosabb, a nevelési folyamatokra hatással bíró ilyen dokumentum az óvoda Pedagógiai Programja, melybe az intézménynek kötelezően bele kell foglalnia az Alapprogram és az Irányelv által tartalmazott előírásokat, feladatokat. Tehát az óvónők munkájukat valójában a két említett jogszabály alapján végzik, csak közvetett formában találkoznak a jogszabályokban megfogalmazottakkal. Véleményem szerint ez lehet az oka annak, hogy a vonatkozó törvényekkel és rendeletekkel kapcsolatban kevésbé tűnnek tájékozottnak az óvodapedagógusok, nem pedig az, hogy nincsenek tisztában a rájuk vonatkozó előírásokkal.

A kérdőív következő része tartalmazza azt a négy kontrollkérdést, melyet az alapvető fogalmak ismeretére adott igen-nem válaszok valóságának ellenőrzése miatt tartottam szükségesnek megfogalmazni. Egy korábbi kutatásom során, mely a mentorpedagógusok mentoráltak végzett tevékenységét vizsgálta, már szembesültem azzal a jelenséggel, hogy a megkérdezett pedagógusok olykor szakmai hiúságuk miatt adnak valótlan választ különböző, a munkájukkal kapcsolatos kérdésekre. Az idősebb korosztály esetében ennek mozgatórugója

az lehet, hogy feltételezett tapasztalatuk, gyakorlottságuk, a pályán eltöltött évek, akár évtizedek miatt úgy érzik, nem tűnhetnek tájékozatlannak. A fiatalabb, pályakezdő pedagógusok pedig hasonló elv mentén gondolkoznak, náluk a cél az lehet, hogy ne tartsák őket felkészületlennek, esetleg alkalmatlannak a pályára (Dobó 2016). Ez volt az oka annak, hogy nem elégedtem meg csupán a válaszadók igen-nem válaszával, szerettem volna meggyőződni arról, hogy nem pusztán szakmai hiúságuk mondatja velük azt, hogy tisztában vannak az említett fogalmak jelentésével.

A tizenharmadik kérdésben arra kértem a válaszadókat, hogy saját szavaikkal fogalmazzák meg, mit értenek a sajátos nevelési igény fogalma alatt. A fogalom ismeretére vonatkozó kérdésre előzőleg mind a kilenc megkérdezett óvodapedagógus azt felelte, hogy tisztában van a fogalom jelentésével. A kilenc óvónő közül nyolcan feleltek a kérdésre. egyikük csak egy pontot tett a válasz helyére, ezt nem tudtam a kiértékelésnél figyelembe venni. A fogalom jelentésére részletesebben rákérdezve többé-kevésbé helytálló válaszok érkeztek: „többi gyermektől eltérő”, „valamilyen téren fogyatékos”, speciális fejlesztést igényel”. A kapott válaszokból látható volt, hogy az óvodapedagógusok nagyjából meg tudták ragadni a sajátos nevelési igény fogalmának lényegét, ha a pontos definíciót nem is tudták megfogalmazni. Érdekes volt számomra, hogy egyetlen válaszadó sem kapcsolta a sajátos nevelési igény fogalmát a szakértői bizottság szakértői véleményéhez, vagy az abban megfogalmazottakhoz – egy válaszban sem szerepelt például a sajátos nevelési igény megállapításával szorosan összefüggő BNO-kód semmilyen formában.

A következő, tizennegyedik kérdés során az integráció fogalmának rövid magyarázatát kértem a válaszadóktól, hasonlóan az előző kérdéshez. Most is volt egy értékelhetetlen válasz, ugyanattól a válaszadótól - szintén egy pontot tett válaszként (a válaszadó a következő két kérdésnél ugyanezt a megoldást alkalmazta). Az integráció fogalmával kapcsolatban előzőleg mind a kilenc válaszadó úgy nyilatkozott, hogy ismeri a fogalom jelentését. A kapott nyolc értékelhető válaszból azt a következtetést tudtam levonni, hogy a megkérdezett óvodapedagógusok a szükséges mértékben ismerik az integráció fogalmát. A válaszadók által leírt rövid megfogalmazások a következők voltak: „a sajátos nevelési igényű gyerekek többi gyerekekkel való együttnevelése”, „amikor a fogyatékos gyermek egy csoportba jár a többiekkel”, „amikor a sajátos nevelési igényű gyerek rendes óvodába jár más gyerekekkel együtt, nem pedig a speciális óvodába” vagy például „a fogyatékos vagy sajátos nevelési igényű gyerekek más gyerekekkel együtt járnak óvodába”. A kapott válaszokból érzékelhető, hogy hasonló a helyzet,

mint az előző fogalom esetében – az óvónők munkájuk gyakorlati részének köszönhetően tudják, hogy körülbelül mit takar a fogalom, de pontosan nem tudják megfogalmazni.

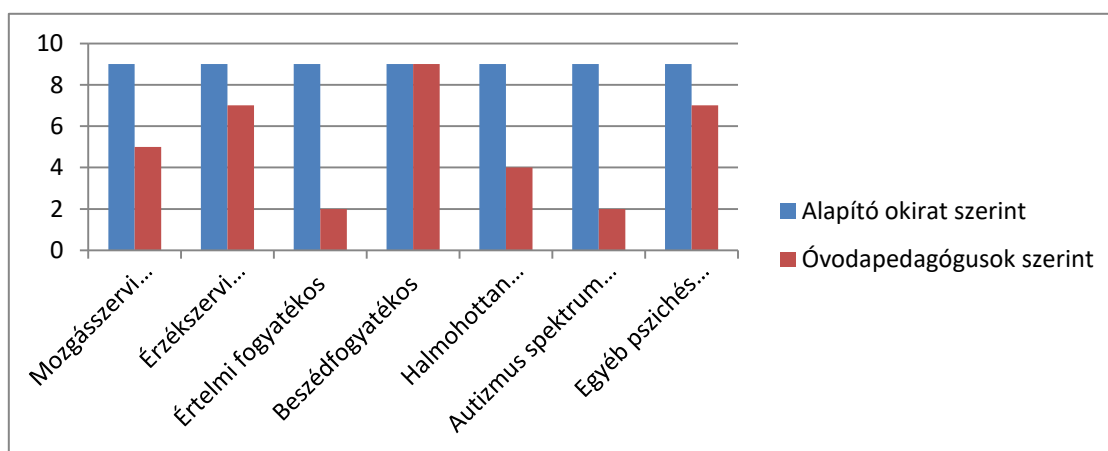
A kérdőív tizenötödik kérdése az inklúzió fogalmára kérdezett rá. A kilenc válaszadó közül előzőleg heten jelölték be az *igen* választ arra a kérdésre, hogy ismerik-e a fogalmat, közülük most hatan adtak értékelhető választ. A kapott válaszok azonban nem voltak túl pontosak, legtöbbjük csak részben érintette a fogalom valódi tartalmát. A hat óvodapedagógus közül hárman az integráció szinonimájaként kezelték az inklúzió fogalmát, meghatározásaik a következők voltak: „az integráció más néven”, „az integráció egyik formája” és „az integrálás megjelenési formája”. A másik három megkérdezett válaszából ennél is felületesebb ismeretekre következtethettem, az általuk leírt rövid meghatározások igen távol álltak a valódi jelentéstől, például: „egy nevelési forma, azokban az iskolákban, ahol fogyatékos gyerekek együtt vannak a többi gyerekkel”. Látható, hogy az óvodapedagógusok nem ismerik a pontos meghatározást.

Mást tapasztaltam viszont a következő, tizenhatodik kérdésre kapott válaszok esetében. Ez a kérdés volt az utolsó a sorban, mely a fogalmak pontos jelentésére kérdezett rá. A szegregáció fogalmával kapcsolatban előzőleg mind a kilenc óvodapedagógus úgy nyilatkozott, hogy ismeri a fogalom jelentését. A nyolc értékelhető válasz valóban ezt mutatta, a válaszadók eléggé pontosan határozták meg válaszaikban a szegregáció lényegét. Legtöbbször egyszerűen az integráció ellentétéként szerepelt a fogalom a válaszokban, de olvashatóak voltak a következő meghatározások is: „elkülönítés”, „a többi gyermektől való külön nevelés”.

Mivel a sikeres integráció egyik alapfeltétele a tárgyi feltételek megléte mellett a szubjektív, vagyis a személyi feltételek biztosítása, az integrált óvodai nevelés kulcsfigurájának tekinthető az óvodapedagógus személye. Az ő felkészültsége, szakmai tudása, kompetenciái és legfőképp megfelelő hozzáállása nélkül nem jöhet létre az integráció, vagyis a fogyatékossgal élő gyermekek befogadása az óvodai csoportba, az óvodai közösségbe. Ezért fontos lenne, hogy minden, integrált nevelésben részt vevő óvodapedagógus tudatosan végezze ezt a tevékenységet, legyen tisztában a rá váró feladatokkal (Baloghné 2013). Úgy gondolom, ehhez hozzátartozik az integrált nevelés alapjainak ismerete is – ezen a téren is szükséges lenne különböző továbbképzéseken ismereteket szereznie az óvodapedagógusoknak. Ez valószínűleg növelné az óvónők felkészültsége mellett magabiztosságukat, nyitottságukat az integrált nevelés megvalósítása felé.

A kérdőív tizennyolcadik kérdése eltért az előzőektől: azt szerettem volna megtudni, hogy a válaszadók tisztában vannak-e azzal, hogy intézményük milyen típusú sajátos nevelési igényű gyermekeket fogad. Az ezzel kapcsolatos szabályozást az óvoda Alapító okiratának kell tartalmaznia, melyet a kérdőív összeállítása előtt tanulmányoztam. A dokumentum 4.4. pontja tartalmazza az intézmény alaptevékenységeit, ezek között szerepel a „Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének, ellátásának szakmai feladatai”, melyet annyival egészít ki a 6.1.2. pont, hogy leszűkíti a többi gyermekkel együtt nevelhető sajátos nevelési igényű gyermekek körére a feladat jogszabály szerinti megnevezését (Alapító okirat 2019). Szerettem volna tudni, hogy ez azt jelenti-e, hogy minden fogyatékosági típusú gyermeket fogad az intézmény, amennyiben a szakértői bizottság szakértői véleményében az szerepel, hogy a gyermek a többi gyermekekkel együtt nevelhető. Kérdésekre azonban az intézményt fenntartó önkormányzati társulás elnökétől és az intézmény vezetőjétől nem kaptam egyértelmű választ, így az Alapító okirat alapján azt feltételeztem a továbbiakban, hogy az intézmény ellát minden fogyatékos gyermeket, amennyiben együtt nevelhető a többi gyermekkel.

A kérdésre válaszként tehát ezek alapján az óvodapedagógusoknak a felsoroltak közül mindegyik lehetőséget ki kellett volna választaniuk. Azonban teljesen más eredményt mutatott a kapott válaszok kiértékelése. A megkérdezett kilenc óvónő közül öten jelölték be a mozgásszervi fogyatékos, heten az érzékszervi fogyatékos, és csupán ketten az értelmi fogyatékos kategóriát. A beszéd fogyatékos válaszlehetőség volt az egyetlen, melyet minden válaszadó megjelölt, szemben a halmozott fogyatékoság típusával, melyet csak négyen jelöltek meg. Csupán két jelölést kapott az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermekek csoportja, míg az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdőkéket.

5. ábra: Az intézmény által felvehető sajátos nevelési igényű gyermekek (saját szerk.)

A fenti táblázat jól szemlélteti, hogy a válaszadók nem rendelkeznek pontos információval azzal kapcsolatban, hogy milyen típusú fogyatékossgal élő gyermeket tud intézményük fogadni és ellátni. Az Alapító okirat alapján ez számomra sem volt egyértelmű. Feltételezésem szerint az óvónők az alapján adtak választ a kérdésre, hogy személy szerint melyik lehetőség tűnt számukra megvalósíthatónak, elképzelhetőnek, esetleg melyik az a fogyatékossgatípus, melynek ellátásához rendelkeznek az előírt feltételekkel.

A kérdőív következő kérdése arra vonatkozott, hogy az óvodapedagógusok az integrált nevelés megvalósítása során milyen típusú sajátos nevelési igényű gyermekekkel találkoznak saját csoportjukban. A válaszlehetőségekben felsorolásra kerültek a köznevelési törvényben meghatározott fogyatékossgatok, ezek közül választhattak az óvónők. A bejelölt válaszokból megtudtam, hogy az intézménybe a kérdőívezés időpontjában a következő fogyatékossgal élő gyermekek jártak az óvónők válasza alapján: mozgásszervi fogyatékos, beszédfogyatékos, halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral élő és egyéb pszichés fejlődési zavarral élő. Kicsit zavaró volt számomra a válaszok eloszlása. Mivel mind a négy óvodai csoportban két óvodapedagógus dolgozik, a kapott válaszoknak „párban” kellett volna lenniük – az egy csoportba járó sajátos nevelési igényű gyermekeknek kétszer kellett volna szerepelniük a feltüntetett válaszokban. Azonban nem ez történt: a kapott válaszok szerint a mozgásszervi fogyatékossgatípus csak egy válaszadó jelölte meg, ahogy a halmozottan fogyatékos típust is. Ugyanezt figyeltem meg a beszédfogyatékos típussal kapcsolatban is – ezt a lehetőséget heten jelölték meg a választ adók közül. Az volt az érzésem, hogy nem mindegyik óvodapedagógus tudta pontosan megjelölni a megfelelő fogyatékossgatípust – más magyarázatot nem találtam a kapott válaszokra.

A tizenkilencedik kérdés a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztésének megvalósítási formájára kérdezett rá. Négy válaszlehetőség került felsorolásra, a megkérdezettek annyi választ jelölhettek be, amennyit igaznak gondoltak. A lehetséges válaszokban szerepelt a differenciált együttnevelés a többi gyermekkel óvodapedagógus illetve gyógypedagógus által, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek egyénileg (kis csoportban) történő fejlesztése óvodapedagógus illetve gyógypedagógus által.

Az intézmény által alkalmazott gyógypedagógus a szakértői bizottság szakértői véleményében előírt egyéni vagy kiscsoportos fejlesztést biztosítja a sajátos nevelési igényű gyermekek számára egy külön erre a célra kialakított fejlesztő helyiségben. Emellett a csoportban dolgozó óvodapedagógusok feladata a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztése a mindennapi óvodai tevékenységek során. Az óvoda Pedagógiai Programja (2019) részletesen tartalmazza

az óvónők ezzel kapcsolatos feladatait. Ezek alapján mind a kilenc válaszadónak ugyanazt a két válaszlehetőséget kellett volna megjelölnie, melyek alapján a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztése az intézményben kétféle módon valósul meg: differenciáltan, a többi gyermekkel együtt az óvodapedagógus által és egyénileg (kis csoportban), a többi gyermektől külön a gyógypedagógus által. Az első lehetőséget meg is jelölte mind a kilenc óvónő, de a másik válasznál csak nyolc jelölés található. Ezzel szemben két megkérdezett bejelölte azt a válaszlehetőséget, mely szerint a sajátos nevelési igényű gyermekeket az intézményben a gyógypedagógus differenciáltan, a többi gyermekekkel együtt nevelve fejleszti.

A kérdőív következő két kérdése az intézmény által az integrált neveléshez biztosított személyi és tárgyi feltételek meglétére kérdez rá – azt szerettem volna megtudni, hogy a megkérdezett óvodapedagógusok véleménye szerint rendelkezik-e mindezekkel az intézmény. A személyi feltételekkel kapcsolatban a megkérdezettek 100%-a úgy nyilatkozott, hogy azokkal az intézmény rendelkezik. Ez vélhetően így is van, hiszen az óvoda megbízási szerződéssel alkalmaz gyógypedagógust a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztésének biztosítása érdekében, valamint két olyan dolgozója is van az intézménynek (egy óvodapedagógus és a pedagógiai asszisztens), akik elvégezték a gyógypedagógiai asszisztens-képzést. Így annak ellenére, hogy nem ebben a státuszban alkalmazzák őket, a képzés során olyan ismereteket sajátíthattak el, melyek hasznukra válnak a sajátos nevelési igényű gyermekekkel végzett munka során.

A tárgyi feltételek meglétével kapcsolatban feltett kérdésre adott válaszok teljesen más képet mutattak. A kilenc válaszadó közül csak ketten gondolták úgy, hogy az intézmény rendelkezik a megfelelő tárgyi feltételekkel az integráló nevelés biztosításához, a fennmaradó hét fő nemleges választ adott a kérdésre. A tárgyi feltételek hiánya sok mindent jelenthet: hiányozhatnak alapvető eszközök pl. a mozgásfejlesztéshez vagy a tükör a logopédiai foglalkozásokhoz, de ide sorolható az is, ha az intézmény nem tudja megoldani, hogy a gyógypedagógusnak megfelelő helyiséget biztosítson a fejlesztések megtartásához. Nagyon sok felszerelés és eszköz elkészíthető egyszerű hozzávalókból, de természetesen van olyan, ami nem pótolható mással.

A kérdőív utolsó, huszonkettedik kérdésében az óvodapedagógusok saját véleményére voltam kíváncsi a sajátos nevelési igényű gyermekek más gyermekekkel történő együttnevelésével kapcsolatban. A kapott válaszok közül nyolc volt értékelhető, nagyon megoszlott az óvónők véleménye az integrált nevelésről. A megkérdezettek 50%-a, vagyis négy fő inkább pozitívan nyilatkozott az együttneveléssel kapcsolatban, jónak sőt fontosnak tartották, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek társaikkal együtt járjanak óvodába. Az általuk adott válaszok kö-

zött a következők szerepeltek: „Mindenképpen jó dolognak tartom, sokat tudnak tanulni egymástól a gyerekek...”, „...megtanulják elfogadni egymást...”, „a gyerekek odafigyelnek egymásra”, „jobban fejlődnek így, mint ha külön csoportba járnának...”. Ezek a válaszok leginkább a gyerekek oldaláról közelítik meg a témát, az óvodapedagógusok főként azt emelték ki, hogy miért tartják pozitívnak az integrált nevelést a gyermekek szempontjából. Csupán egy válaszadó említette meg pozitívként, hogy úgy érzi, a csoportjába járó sajátos nevelési igényű gyermekek által igényelt kiemelt figyelem, a mindennapos differenciálás által sokat fejlődött saját szakmai kompetenciája, eszköztára. Ezekben a válaszokban is jelentek meg olyan elemek, melyek kitértek az integrált nevelés megvalósításával járó nehézségekre, de a válaszadók ezeket inkább kihívásként fogták fel – „...többet kell készülnöm...”, „jobban oda kell figyelni a tervezés során, de így legalább én is fejlődök a gyerekekkel együtt”.

A többi megkérdezett közül két fő semleges hozzáállást mutatott – az tűnt ki válaszaikból, hogy elfogadják az integrált nevelést, mint alternatívát, de ugyanígy megfelelne számukra az is, ha a sajátos nevelési igényű gyermekeket nem a többiekkel együtt nevelnék. Nem emeltek ki sem pozitívumokat, sem negatívumokat, úgy tűnt számomra, mintha próbálnának távolságot tartani, elzárkózni a határozott véleménynyilvánítástól.

A fennmaradó két óvodapedagógus válasza viszont inkább negatív viszonyulásukat tükrözték az integrált neveléssel kapcsolatban. A kapott válaszok azt mutatták, hogy számukra a csoportjukba járó sajátos nevelési igényű gyermekeknek a többi gyermekkel történő együttnevelése kényszerű tevékenység, mely a munkájukkal jár. Mindketten megemléstették, hogy a sajátos nevelési igényű gyermek nevelése, fejlesztése több feladattal jár, de válaszukból az tűnt ki, hogy ezt tehernek érzik – „...teljes időben lefoglal egy egész embert, aki csak vele foglalkozik”. Az egyik válaszadó nyíltan megfogalmazta, hogy sem a sajátos nevelési igényű gyermek, sem pedig a csoportba járó többi gyermek szempontjából nem tartja jó dolognak az integrált nevelést, véleménye szerint így mindenki érdeme sérül – a sajátos nevelési igényű gyermeknek nem tudják megfelelő módon biztosítani a neki járó fejlesztést, a többi gyermek pedig hátrányt szenved a másik gyermek magatartása, viselkedése miatt. Azt feltételezem, hogy az utóbbi válaszadó csoportjába vagy autizmus spektrum zavarral küzdő vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermek járhat, mivel ilyen konkrétan kitért a viselkedési problémákra. Összegezve az utolsó kérdésre adott válaszokat, elmondható, hogy az intézményben dolgozó óvodapedagógusok inkább pozitívan állnak az integráló neveléshez, igyekeznek a lehető legjobban végezni munkájukat.

5.2. Interjú a gyógypedagógussal

Az intézményben dolgozó óvodapedagógusok kérdőíves kikérdezése mellett a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztését végző gyógypedagógussal készítettem interjút. A vele való beszélgetést azért tartottam fontosnak, mert így lehetőségem volt még alaposabban megismerni az óvodában folyó integrált nevelés megvalósításának körülményeit. Az interjú kérdéseit úgy állítottam össze, hogy a beszélgetés gondolatmenete nagy vonalakban kövesse az óvodapedagógusok által megválasztott kérdőív kérdéseinek sorrendjét, így össze tudtam hasonlítani az együttnevelést segítő gyógypedagógus által alkotott véleményt a már meglévőkkel.

A beszélgetést személyesen bonyolítottuk le, helyszínként semleges környezetet választottam az interjúalannal megbeszélve. A teljes beszélgetést rögzítettem, dolgozatomban az interjú elemzése során folyamatosan hivatkozom annak egyes részeire. Mivel a gyógypedagógust régebb óta személyesen ismerem, az interjú során a köztünk megszokott tegeződő hangnemben zajlott a beszélgetés.

Az interjú első kérdése bevezető jellegű kérdés volt, a gyógypedagógusnak az intézménnyel való kapcsolatára kérdeztem rá: milyen módon kerültek kapcsolatba, mióta végzi a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztését. Ezt követően az intézményben ellátott feladatokról beszélgettünk. Megtudtam, hogy az óvodában eltöltött évek során jó kapcsolatot sikerült kialakítani az itt dolgozó pedagógusokkal, akik számítanak a szaktudására:

„...általában véleményt, tanácsot kérnek tőlem, hogy mit és hogyan csináljanak. Az is gyakran előfordul, hogy kikérik a véleményemet egy-egy gyerekről.”

A pedagógusokkal való együttműködésről úgy számolt be, mint jól működő, bejáratott dologról. Elmondta, hogy kezdetben nem igényelték különösebben a segítségét, azonban mára ez megváltozott: kikérik a véleményét például a szakértői bizottsági vizsgálat iránti kérelmek kitöltésénél, konkrét esetekben segítséget kérnek tőle. A dolog oda-vissza működik, ha a gyógypedagógusnak van szüksége plusz információra, azt megkapja az óvónőktől, részt vehet akár a csoport tevékenységében, mindennapi életében is, ha ezt igényli:

„Beengednek a csoportba is, volt már példa arra, hogy szerettem volna megnézni a fejlesztésre járó kis óvodást, hogy funkcionál a közösségben, minden további nélkül bent tölthettem a délelőtti részét.”

Azt gondolom, ez mindenképpen az intézményben dolgozó óvodapedagógusok nyitottságát, segítőkészségét tükrözi. A gyógypedagógus által elmondottak alapján elképzelhetőnek tartom, hogy a kérdőívben feltett kérdésre emiatt jelölte meg két óvónő is azt a válaszlehetőséget, hogy a gyógypedagógus a csoportban, a többi gyermekkel együtt differenciálva végzi a tevékenységét (19. kérdés). Az, hogy biztosítják a gyógypedagógus számára, hogy részt vegyen a csoport életében, megfigyelhesse a sajátos nevelési igényű gyermek viselkedését más közegben is, mindenképpen elősegíti az integrált nevelés megvalósítását. Ezáltal mindkét fél olyan információkhoz juthat, amely segítséget jelenthet az együttnevelés során a továbbiakban.

A gyógypedagógus kérdésekre beszámolt az óvodai csoportokban tapasztaltakról az óvodapedagógusok együttnevelést elősegítő tevékenységével kapcsolatban. Elmondása alapján az óvónők igyekeznek tájékozódni az adott gyermek fogyatékoságával kapcsolatban, megfogadják a tanácsokat. A csoportban töltött idő alatt azt látta, hogy:

„jól kezelték a pedagógusok és a gyerekek is.”

Ezt fontosnak tartom kiemelni, két okból is. Először is azért, mert a gyógypedagógus megfigyelése azt tanúsítja, hogy az óvónők – és elmondása alapján esetenként a dajka is – jól végzik az integráló tevékenységet, még ha ez olykor nem is tudatosan történik. Másodsorban pedig azért, mert úgy vélem, hogy a csoportba járó gyermekek a velük lévő felnőttektől látják, hogy miképpen kell viszonyulni sajátos nevelési igényű társukhoz. Ha az ő viselkedésük toleráns, megértő és elfogadó, akkor minden bizonnyal a pedagógusoké is az, hiszen ők nyújtják a mintát a gyermekek számára. Mindenképpen jó lenne, ha ezt visszajelzésként megkapnák a pedagógusok, hiszen ez által nőhet magabiztosságuk az integráló tevékenység végzésével kapcsolatban.

A gyógypedagógussal való beszélgetés során megtudtam azt is, hogy az óvónők konkrét kérésekkel is fordulnak hozzá a csoportjukba járó sajátos nevelési igényű gyermek(ek) fejlesztésével kapcsolatban:

„Inkább azért keresnek meg, hogy milyen jellegű feladatokat adjanak a hozzájuk járó gyerekeknek, hogy milyen nehézségű legyen a feladat. Vagy például azért, hogy az adott részképességet milyen feladatokkal, tevékenységekkel tudják fejleszteni.”

Az együttnevelés szempontjából ezt is pozitívumként tudom értékelni, hiszen véleményem szerint azt mutatja, hogy az óvodapedagógusok törekszenek a differenciálásra, igyekeznek megvalósítani a sajátos nevelési igényű gyermek fejlesztését. Ha nem lenne fontos számukra,

hogy a gyermek megkapja a neki járó fejlesztést, hogy a maga módján, képességeinek megfelelően részt tudjon venni a csoport életében, biztosan nem igyekeznének hozzájutni ezekhez az információkhoz. A gyógypedagógus beszámolója alátámasztja az óvodapedagógusok választását a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztésével kapcsolatban, melyet a kérdőívben szereplő kérdésre adtak (19. kérdés).

A beszélgetés során az derült ki, hogy szinte teljes az együttműködés az óvodapedagógusok és a gyógypedagógus között, nagyon jól megvalósul az együttnevelés és annak segítése. Talán egyedül az egyéni fejlesztési tervek jelentettek kivételt, azt a gyógypedagógus elmondása alapján mindenki maga készíti el, az elkészítés során nem szoktak különösebb segítséget kérni tőle az óvónők. Ő ezt annak tudta be, hogy más jellegű fejlesztést tudnak biztosítani a gyermekek számára.

Megtudtam, hogy a gyógypedagógus a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztése mellett foglalkozik beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekekkel is, amennyiben ezt a létszám lehetővé teszi. Ezt nagyon jó dolognak tartom, mivel az intézmény nem rendelkezik fejlesztőpedagógussal, ebben a formában viszont meg tudják oldani ezt a problémát is. Számomra ez is az együttműködést, a közös gondolkodást mutatja.

Ezután az óvodapedagógusok felkészültségéről kérdeztem beszélgetőpartneremet. Azt szerettem volna megtudni, hogy hat év közös munka után hogy látja, mennyire felkészültek az intézményben dolgozó óvónők az integrált nevelésre. Kissé nehéznek tűnt válaszolnia kérdésre, de elmondta, hogy úgy látja, a szándék és a megfelelő hozzáállás olykor sokkal fontosabb, mint a szakkifejezések pontos ismerete:

„Azt gondolom, sokszor a szándék fontosabb, mint a szakirodalom ismerete – ha akarják csinálni, akkor előbb-utóbb ráéreznek arra, hogy hogyan is kell ezt csinálni, és akkor már megy a dolog a maga útján.”

Kitért arra is, hogy tudomása szerint az óvodapedagógusok a főiskolai képzés során kevés ismerethez jutnak a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelésével kapcsolatban (ő maga is óvodapedagógusként szerezte meg első diplomáját), valamint utalt arra, hogy az intézményben eltöltött idő alatt nem szerzett tudomást arról, hogy az óvónők részesültek volna hasonló jellegű továbbképzésben. Az általa elmondottak teljes mértékben alátámasztják az óvodapedagógusok által írásban elmondottakat (4. és 5. kérdés).

A továbbiakban az intézmény által a fejlesztéshez biztosított feltételekről kérdeztem a gyógypedagógust. Azt mondhatom, hogy még pozitívabban nyilatkozott, mint az eddigiek során. Elmondta, hogy mind a helyiség, mind a szükséges eszközök rendelkezésre állnak, nagyon elégedett volt a körülményekkel. Ez némiképp ellentmond a kérdőív hasonló jellegű kérdésére kapott válaszokkal: a megkérdezettek ott egyértelműen azt a választ adták, hogy véleményük szerint a szükséges tárgyi feltételek nem állnak rendelkezésre (21. kérdés). Már a kérdőív elemzése során felmerült bennem a kérdés, hogy pontosan mit értenek a válaszadók tárgyi feltételeken, de úgy tűnik, hogy az intézménybe járó sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztéséhez szükséges eszközök biztosítottak. Elképzelhető, hogy látás- vagy hallássérült gyermek esetében nem ez lenne a helyzet, de ez sem a kérdőívből, sem az interjúból nem derült ki, jelenleg pedig nem jár az intézménybe ilyen típusú fogyatékkal élő gyermek.

Kíváncsi voltam arra is, hogy biztosítja-e az intézmény a gyógypedagógus és az érintett szülők számára a rendszeres kapcsolattartást. Egyértelműen igenlő választ kaptam, a gyógypedagógus több formáját is említette a szülőkkel való találkozás és konzultáció lehetőségének:

„...kezdetektől fogva meghívást kaptam a szülői értekezletekre...”

„Ebben az intézményben rendszeresen tartanak fogadóórát az óvónők, ezt eddig csak iskolában tapasztaltam, de nagyon jól működik a dolog. Ha igény van rá, engem is meg lehet keresni személyesen a szülőknek, szoktak is élni ezzel a lehetőséggel.”

Nagyon fontosnak tartom, hogy az óvoda erre is figyelmet fordít, mindenképpen követendő példa, hiszen nagymértékben elősegíti az együttnevelés megvalósítását. Ha egy-egy ilyen fogadóóra után a gyógypedagógus még konzultál az óvodapedagógusokkal is, az pedig már valóban szinte a teljes együttműködést mutatja.

Az interjú során utolsó kérdésemmel azt szerettem volna megtudni, hogy a gyógypedagógus kap-e visszajelzést az általa elvégzett munkával kapcsolatban. Erre is igennel felelt, elmondta, hogy mind a szülők, mind az óvónők, mind pedig az intézmény egésze felől érkezik hozzá visszajelzés, amiről úgy vélte, hogy nagyban segíti a további munkavégzésben.

Az interjú során olyan információkhoz jutottam, amelyek segítségemre voltak abban, hogy még teljesebb képet alkothassak az intézményben folyó integráló neveléssel kapcsolatban. A kérdőív kiértékelése után kissé borúlátó voltam, de később világossá vált számomra, hogy egyáltalán nem olyan rossz a helyzet, mint azt némelyik írásbeli válaszból lesűrhettem.

6. Kutatási eredmények

6.1. Összegzés

Dolgozatom megírásának vége felé közeledve kijelenthetem, hogy az általam választott témát igyekeztem a lehető legalaposabban körüljárni, olykor kitekintve a kapcsolódó tudományokra is, de mindvégig szem előtt tartva fő célkitűzésem. Előfordult, hogy a kutatás során nehezemre esett nem belemélyedni egy-egy témába. Az integráció témaköre rendkívül szerteágazó, sok lehetőséget kínál az érdeklődő számára.

A kutatás elméleti része, a témához illeszkedő és azt alátámasztó szakirodalmak keresése és olvasása nagyon érdekes volt, élvezettel végeztem. A történeti rész feldolgozása során ébredtem rá arra, hogy milyen nehéz a rengeteg releváns információ közül kiválasztani azt, amire szükségem van. Sokszor késztetést éreztem, hogy elkanyarodjak a választott témától, alaposabban beleássam magam egy engem érdeklő olvasmányba. A dolgozat elkészítésekor az első fejezetek megírása volt számomra a küzdelmesebb, mivel nagyon sok olyan témával találkoztam, mely nagyon érdekesnek bizonyult, nagy önkontrollt igényelt, hogy tartsam magam az eredeti elképzeléshez.

A kutatást bemutató második részben a kérdőívre kapott válaszokat és a gyógypedagógussal készített interjú anyagát dolgoztam fel. A kiértékelés során kapott eredmények – de még inkább a kétféle vizsgálat során kapott válaszok összehasonlítása – tanulságosak voltak számomra. Úgy érzem, rengeteg olyan aspektusa van az általam elvégzett vizsgálódásnak, melyet érdemes lenne külön-külön is körüljárni. Ilyen például az integráló nevelést végző óvodapedagógusok képzésének vizsgálata: vajon milyen mértékben készítik fel a képző intézmények a leendő pedagógusokat majdani munkájuk elvégzésére? Többször felmerült bennem a dolgozat megírása során, hogy mi lehet a sajátos nevelési igényű gyermeket nevelő szülők meglátása, véleménye a gyermeküket integráltan nevelő intézményről, a pedagógusokról. Ennek vizsgálata azonban sajnos nem fért be ezen dolgozat keretei közé.

Összegzőként elmondhatom, úgy érzem, érdemes volt foglalkoznom a témával. Kaptam néhány számomra igen meglepő választ is, de a végeredmény véleményem szerint pozitív kicsengésű lett.

6.2. Következtetések

Szakdolgozatomban az integráló óvodai nevelést megvalósító óvodapedagógusok felkészültségét vizsgáltam egy nagyközség óvodájában. Konkrétan arra voltam kíváncsi, hogy az együttnevelést végző óvónők milyen ismeretekkel rendelkeznek az integráció témáján belül, de ugyanennyire érdekelt az is, miképp vélekednek saját felkészültségükről.

Az óvodapedagógusok véleményét a kérdőívezés módszerének alkalmazásával mértem fel, majd a kapott eredményeket összehasonlítottam, ahol szükségesnek tartottam, ott kiegészítettem az intézményben dolgozó gyógypedagógus által közöltekkel.

A téma alapos körüljárása sok időt igényelt. Ahogy egyre mélyebben beleástam magam a témába, igen nagy mennyiségű érdekes és általam a dolgozat megírásához hasznosnak ítélt szakirodalmat találtam. Elolvasásuk és feldolgozásuk során egyre közelebb jutottam célomhoz, olyan jellegű ismeretekre tettem szert, melyeket a későbbiekben munkám során sikerrel tudok majd hasznosítani.

A kérdőívek elemzése számos tanulsággal szolgált számomra. Az intézményben dolgozó összes óvodapedagógus, szám szerint kilenc fő töltötte ki az általam összeállított kérdéssort. Az alacsony elemszám miatt, valamint a kutatás egy intézményre való fókuszálása miatt nem tudok messzemenő, általános következtetéseket levonni, nem is ez volt a célom. Ezért szeretném kiemelni, hogy az általam tett megállapítások és következtetések csakis és kizárólag az adott intézmény adott pedagógusai vonatkozásában lehetnek érvényesek. Nagyon érdekes lett volna a kutatást több intézményben is elvégezni, ez esetben kissé bátrabb következtetéseket lehetett volna levonni a válaszokból. A kiértékelés során merült fel bennem a kérdés: ha más óvodákban is vizsgálnánk, vajon az egyes intézményeket összehasonlítva találnánk-e hasonlóságot az óvónők véleménye között?

A kérdőív kérdéseire kapott válaszok kiértékelése során néhol kisebb ellentmondásokat véltem felfedezni, de utóbb, az interjúban feltett kérdésre adott válaszokból arra a következtetésre jutottam, hogy talán nem minden kérdés megfogalmazásakor volt egyértelmű a szóhasználatom, esetleg nem ugyanazt értettük az adott óvodapedagógussal egy-egy meghatározás alatt. Ez azonban olyan csekély számban fordult elő, hogy véleményem szerint nem befolyásolta jelentős mértékben a kapott eredményeket.

A kérdőívben tettem fel kérdéseket arra vonatkozóan, hogy az óvodapedagógusok főiskolai, egyetemi képzésük során, illetve azt követően tettek-e szert speciális ismeretekre a sajátos

nevelési igényű gyermekek nevelésével kapcsolatban. Arra számítottam, hogy többnyire nemleges válaszokat fogok kapni, ez a várakozásom be is igazolódott. Feltételezésem nem volt teljesen alaptalan, jómagam is elvégeztem az óvodapedagógusi képzést, és dolgoztam is a szakmában, így volt némi rálátásom a helyzetre. Nem tételeztem fel, hogy az utóbbi néhány évben jelentős változások következtek be, ahhoz vagy még nagyon sok időnek kell eltelnie, vagy egy hirtelen, nagy volumenű oktatási reformnak kell bekövetkeznie. Amit ezzel kapcsolatban sajnálatosnak tartok, az az, hogy a válaszokból kiderült, hogy az óvónőknek csak kis százaléka érezte úgy, hogy legalább önképzés keretén belül próbálja pótolni hiányosságait. Mivel szembesültem azzal, hogy milyen nagy számban érhető el szakirodalom a témában, úgy vélem, nem okoz különösebb nehézséget az ezekhez való hozzájutás.

Talán ez a képzésbeli hiányosság okozta azt, amit az együttnevelés alapját képező fogalmakkal kapcsolatban tapasztaltam. Az óvodapedagógusok – saját állításuk ellenére – viszonylag nagymértékű tájékozatlanságot árultak el a különböző fogalmak meghatározása során. Kissé úgy tűnik számomra, mint ha nem igazán tartanának lépést az oktatás, nevelés területén bekövetkező változásokkal. Ezt tükrözte a jogszabályok ismeretével kapcsolatos zűrzavar is. Azt gondolom, hogy minden pedagógusnak szükséges tisztában lennie a munkájára vonatkozó törvényekkel, rendeletekkel. A kapott válaszok alapján arra következtettem, hogy az óvónők alapvetően tisztában vannak a jogszabályok tartalmával, csak nem tudják beazonosítani az azokat tartalmazó jogszabály helyeket.

Azonban ez talán mégsem a legfontosabb. A gyógypedagógussal való beszélgetésből az derült ki számomra, hogy a külső szemlélő – aki tapasztalt szakember – úgy látja, hogy az intézményben jól működik a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelése. Elmondása alapján az óvodapedagógusok nyitottak és érdeklődőek, igyekeznek megfelelni az elvárásoknak és ezért sokat tesznek. Azt gondolom, a gyerekek szempontjából ez számít igazán. Olyan érzésem támadt az interjú készítése alatt, mintha az óvodapedagógusok ösztönösen tudnák, hogy mit kell tenniük – csak az elméleti háttér hiányzik a gyakorlat mögül. Saját szakmai tapasztalatukra hagyatkozva igyekeznek megtalálni a megfelelő, jól működő megoldásokat, az együttnevelést segítő gyógypedagógus segítségét igénybe véve.

A kérdésekre, hogy az óvodapedagógusok miként ítélik meg saját felkészültségüket, nem igazán kaptam egyértelmű választ. Azzal tisztában vannak, hogy képzésük során nem jutottak hozzá a megfelelő ismeretekhez, ez egyértelműen kiderült válaszaikból. Azt viszont nem tudom megítélni, hogy mit gondolnak arról a tudásról és szakmai kompetenciáról, amit az évek során szereztek meg. Elégségesnek ítélik-e meg a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált

neveléséhez? Esetleg úgy érzik, túl nagy a feladat, és fontos lenne még több tudásra szert tenni, jó gyakorlatokra, melyek segítenék munkájukat? Vagy meg vannak győződve arról, hogy el tudják látni feladatukat, nem szükséges ehhez semmilyen plusztudás? Még több kérdés, melyekre fontos lenne megtalálni a választ.

Mindenképpen hasznosnak tartanám, ha lehetőségük lenne az óvónőknek minél több olyan szakmai továbbképzésen részt venni, ahol szélesíthetik ismereteiket, felfrissíthetik eszköz- és módszertárukat, új tudásra tehetnek szert, melyet aztán beépíthetnek saját pedagógiai gyakorlatukba.

6.3. Záró gondolatok

Végezetül csak néhány gondolatot szeretnék megfogalmazni az általam elvégzett vizsgálattal, valamint szakdolgozatom megírásával kapcsolatban.

Kijelenthetem, hogy nagyon élveztem a folyamat teljes egészét. Szeretek tanulni, új dolgokat megismerni, a gyógypedagógus-képzésre való jelentkezésemkor is ez volt az egyik mozgatórugóm. Most elmondhatom, hogy sokat tanultam, sok új ismeretre tettem szert. Tanulságos volt számomra a négyévnyi tananyag elsajátítását követően kicsit visszatérni abba a közegbe, melyben előzőleg otthon éreztem magam. Más szemmel néztem az óvodában zajló munkára, mást tartottam fontosnak a gyermekek – főleg a sajátos nevelési igényű gyermekek - nevelésével kapcsolatban.

Sokat tanultam, és bízom benne, hogy mindezt saját munkám során majd érvényesíteni tudom, képes leszek úgy ellátni a rám szabott feladatokat, hogy elmondhassam magamról – mindent megtettem, amire képes vagyok.

7. Felhasznált irodalom

Nyomtatásban megjelent irodalmak

Baloghné Bakk A. (2013). Soproni óvodapedagógus hallgatók felkészültségének vizsgálata a fogyatékossgal élő gyermekek együttnevelésére. *Képzés és Gyakorlat 2013* (11) 1-4., 125-132.

Booth, T., Ainscow, M. (2009). *Inklúziós index – útmutató az inkluzív iskolák fejlesztéséhez*. Békéscsaba: Csefkó Mónika, Csepregi András és a Mozgáskorlátozottak Békés Megyei Egyesülete.

Csányi Y. (2000). A speciális nevelési szükségletű gyermekek és fiatalok integrált nevelése-oktatása. In Illyés S. (szerk.). *Gyógypedagógiai alapismeretek*, 377-408. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar.

Csányi Y., Zsoldos M. (1994). Világkonferencia a speciális szükségletűek neveléséről. *Új Pedagógiai Szemle 1994* (44) 12., 41-50.

Dobó D. (2016). *Mentorpedagógusi eszközök és módszerek kialakítása a mentorálás folyamata során egy óvodában*. (Szakdolgozat)

Gordosné Szabó A. (1979a). *Gyógypedagógia-történet I.* Egyetemes gyógypedagógia-történet a XX. századig. Budapest: Tankönyvkiadó. 89-134.

Gordosné Szabó A. (1979b). *Gyógypedagógia-történet II.* Egyetemes gyógypedagógia-történet a XX. századig. Budapest: Tankönyvkiadó. 5-6.

Gordosné Szabó A. (2000). A gyógypedagógiai iskoláztatás fejlődése. In Illyés S. (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*, 331-356. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar.

Hajdu G. (2018). A kvantitatív és a kvalitatív társadalomtudományi kutatás módszerei – dióhéjban. *Forum Sententiarum Curiae*, 2018 (2), 1-5.

Hudáky R., Remeczné Komár G. (2018). Gyógypedagógusok az iskolában. *Új Köznevelés*, 2018 (74) 3-4., 10-13.

Kálmán Zs., Könczei Gy. (2002). *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Budapest: Osiris Kiadó. 35-62.

Kőszeghy M., Parragh Sz. (2016). „...nem voltak fogyatékosok a történelemben...” A fogyatékoság jelensége a történettudományban. In Zászkaliczky P. és Verdes T. (szerk.): *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*, 515-536. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.

Magyar A. (2017). *Fejezetek az értelmifogyatékoság-kép történetéből*. Elzárás, gyógyítás, fejlesztés a kezdetektől a 19. század végéig. Budapest: Gondolat Kiadó, 44-49.

Nádasi M. (2000). A kikérdezés. In Falus I. (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*, 171-211. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.

Papp G. (2004). *Tanulásban akadályozott gyermekek a többségi általános iskolában*. Pécs: Comenius Bt., 11-17.

Papp G. (2012). Az integráció, inklúzió fogalmak tartalmi elemzése gyógypedagógiai megközelítésben nemzetközi és magyar szintén. *Gyógypedagógiai Szemle*, 2012 (40) 4., 295-304.

Interneten található irodalmak

Alapító okirat (2019). <https://www.szaszvariovoda.hu/pages/szaszvari-harsvirag-ovi/contents/media/189/188670/alapito-okirat-ovoda.pdf> (letöltés ideje: 2022. 11. 12.)

Pedagógiai Program (2019). <https://kir2info.kir.hu/pub/Index/202360> (letöltés ideje: 2022. 11. 12.)

Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók száma fogyatékoság-típus szerint.
https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0006.html (letöltés ideje: 2022. 12. 28.)

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról

20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról

32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról

8. Mellékletek

8.1. A szövegben szereplő ábrák és táblázatok

1. ábra: Óvodapedagógusok életkorának eloszlása (saját szerk.)
 2. ábra: Az óvodapedagógusi pályán eltöltött idő eloszlása (saját szerk.)
 3. ábra: Fontosabb fogalmak ismerete az óvodapedagógusok körében (saját szerk.)
 4. ábra: Óvodapedagógusok válaszainak eloszlása (saját szerk.)
 5. ábra: Az intézmény által felvehető sajátos nevelési igényű gyermekek (saját szerk.)
-
1. táblázat: Az integráció és az inklúzió közti különbségek (Csányi 2000 alapján)
 2. táblázat: Életkor és megszerzett ismeretek kapcsolata (saját szerk.)
 3. táblázat: Sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelésével kapcsolatos képzéseken való részvétel (saját szerk.)
 4. táblázat: A sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelését szabályozó jogszabályok ismerete (saját szerk.)

8.2. A szövegben idézett interjú teljes szövege

Mióta dolgozol itt? Hogy kerültél kapcsolatba az intézménnyel?

2016 tavaszán keresett meg az intézmény akkori vezetője, hogy el tudnám-e vállalni az óvodában a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztését. Akkor már jártam az intézménybe heti egy alkalommal, szerda délutánonként foglalkozásokat tartottunk egy gyógytestnevelő kolleganőmmel a nagycsoportosoknak, amolyan iskola-előkészítő jelleggel. A vezető óvónő megbízási szerződést ajánlott, így szeptembertől heti rendszerességgel kezdtem járni az óvodába, ha jól emlékszem, eleinte hetente egyszer, hétfőn reggel tartottam a fejlesztéseket.

Milyen feladatokat látsz el az óvodában?

A sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztése a feladatom a szakértői véleményben leírtak alapján. Szoktam konzultálni az óvónőkkel is, akiknek a csoportjába járnak a gyerekek, általában véleményt, tanácsot kérnek tőlem, hogy mit és hogyan csináljanak. Az is gyakran előfordul, hogy kikérik a véleményemet egy-egy gyerekről, megkérnek, hogy figyeljem meg a csoportban a viselkedését, hogy küldjék-e szakértői bizottság elé vagy ne. A hozzám járó gyerekek esetében részt szoktam venni a kérelmek megírásában is, erre is sokszor megkérnek.

Akkor ezek szerint megvan az óvodapedagógusokkal az együttműködés...

Igen, most már jól működik a dolog. Eleinte nem nagyon volt együttműködés, nem igazán kerestek, odaküldték a megadott időre a gyerekeket. Aztán ahogy múlt az idő, egyre többször kerestek meg kérdésekkel, konkrét problémákkal. Most már azt mondhatom, hogy nagyon jól tudunk együtt dolgozni, több óvodába és iskolába is járok, de itt az egyik legjobb a munkakapcsolat az óvónőkkel. Úgy érzem, adnak a véleményemre, elfogadják, ha tanácsot adok, szóval azt gondolom, így van értelme az egésznek. Beengednek a csoportba is, volt már példa arra, hogy szerettem volna megnézni a fejlesztésre járó kis óvodást, hogy funkcionál a közösségben, minden további nélkül bent tölthettem a délelőtt egy részét. Ezt ritkán tapasztalom, sok helyen nem is ismerem a pedagógusok nagy részét, nem hogy véleményt kérjenek vagy tanácsot.

Említetted, hogy van lehetőséged a csoportban tartózkodni. Hogy látod, milyen formában valósul meg a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelése az óvodai csoportokban?

Csak arról tudok nyilatkozni, amit a saját szememmel láttam. Nem minden csoportban voltam bent, de ahol igen, ott teljesen természetesen zajlott minden. Az a kisfiú, aki miatt ott voltam, ADHD-s volt, elég nehéz természettel megáldva, és jó sok tünettel. Nagyon sok extra figyelmet igényelt, de jól kezelték a pedagógusok és a gyerekek is. Az ő esetében például sokszor fordultak hozzám tanácsért, és konkrétan tudom, hogy az általam javasolt szakirodalmat is beszerezték az óvónők, és még a dadus néni is elolvasta. Valóban látszott, hogy igyekeznek úgy hozzáállni, hogy segítsék a csoportba való beilleszkedését. De azt gondolom, hogy a többi óvónő hozzáállása is hasonló, ha abból indulok ki, hogy tényleg érdeklődnek nálam, hogy mit kellene csinálniuk a gyerekekkel a csoportban, hogy odafigyeljen, hogy lenyugodjon. Sokszor téma a foglalkozások megtartása is.

Mire gondolsz pontosan? Segítséget kérnek tőled az óvodapedagógusok egy foglalkozás megtervezéséhez?

Nem, nem erről van szó. Inkább azért keresnek meg, hogy milyen jellegű feladatokat adjanak a hozzájuk járó gyerekeknek, hogy milyen nehézségű legyen a feladat. Vagy például azért, hogy az adott részképességet milyen feladatokkal, tevékenységekkel tudják fejleszteni. Azt vettem észre – és nemcsak ebben az intézményben –, hogy ezen a téren sokszor tanácsalannak a pedagógusok, olyan, mintha nem akarnák elrontani. Pedig amúgy tudják ők nagyon jól, csak hát jó, ha van plusz megerősítés. Mintha úgy éreznék, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekkel kapcsolatban nagyobb lenne rajtuk a felelősség.

Az egyéni fejlesztési tervek elkészítésében részt szoktál venni?

Nem. Abban, amit az óvónők készítenek a csoportjukba járó gyermekek fejlesztésével kapcsolatban, abban nem. Én elkészítem a sajátomat, és ők is a sajátjukat. Nem gondolom, hogy az ő fejlesztési tervükben részt kellene vennem, és szerintem ezzel ők is így vannak, ez úgymen még nem kerestek meg. Az más jellegű terv, én egyénileg vagy kiscsoportban végzem a fejlesztést, ők pedig a nagy létszámú csoportokban.

Hány gyermek jár most hozzád fejlesztésre?

Hú, így hirtelen a teljes létszámot nem is tudom megmondani. Nézzük sorban: van három beszéd fogyatékos, közülük az egyik kislányt kevert specifikus fejlődési zavarral is diagnosztizáltak. Rajta kívül van még négy kevert specifikus, akkor ez eddig hét gyerek. Van két ADHD-s is, így ha jól számolom, kilenc gyerek jár fejlesztésre. Jár még az óvodába egy autista kisfiú is, az ő fejlesztését nem én látom el, úgy tudom, őt csak magánúton fejlesztik

egyelőre, most van folyamatban az intézménykijelölés, speciális óvodába fog járni. Szóval hivatalosan kilenc gyermeket látok el.

Mit értesz az alatt, hogy hivatalosan?

Semmi törvénytelen, természetesen. Most már mondhatom, hogy állandó megbízási szerződésem van az óvodával, állandó óraszámommal. Van, hogy úgy alakul a sajátos nevelési igényű gyerekek létszáma, hogy marad fenn óra, ilyenkor oda beteszünk BTMN-es gyerekeket. Ezt a vezetővel szoktam egyeztetni, elég nagy igény lenne rá, de azt nem tudom vállalni, hogy minden beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyerek ellátását megoldjam. Általában a nagycsoportosok jutnak be hozzám ilyen formában, az iskola közelsége miatt.

Meglátásod szerint mennyire felkészültek az óvodapedagógusok az integrált nevelés megvalósítására?

Ezt nagyon nehéz megválaszolni. Nyilván szakmailag – ha a gyógypedagógus szakmát nézzük – rengeteg újat tudok mondani nekik, néha nagyon meglepődök, hogy milyen alapvető fogalmakkal nincsenek tisztában. De aztán mindig arra gondolok: honnan is kéne nekik ezt tudni? Tudom, hogy a főiskolán ezt nem tanítják nekik külön, legalábbis régebben, mikor még én végeztem el az óvodapedagógusi képzést, nem tanították, de szerintem most sem. Amióta itt vagyok, most már több mint hat éve, nem hallottam arról, hogy lett volna továbbképzésük a témában. Amit maguktól, önszorgalomból kikeresgélnek a szakirodalomból, csak az van. Ebben tudok és szoktam is segíteni, ajánlok könyveket. De ez elméleti tudás. A gyakorlatban meg úgy látom, hogy az elméletbeli hiányosságok ellenére jól működik az integrálás. Az óvónők híresek arról, hogy érdeklődőek és nyitottak, ez szerintem itt is jól megmutatkozik. Kérdeznek, kutatnak, megvalósítják a dolgokat, amit csak tudnak. Akarnak, és ez nagyon lényeges. Azt gondolom, sokszor a szándék fontosabb, mint a szakirodalom ismerete – ha akarják csinálni, akkor előbb-utóbb ráéreznek arra, hogy hogyan is kell ezt csinálni, és akkor már megy a dolog a maga útján. Én pedig segítek, ahol szükség van rá, és ahol csak tudok.

Az óvodában végzett fejlesztő tevékenységhez biztosítottak a feltételek? Van olyan, ami feltétlenül szükséges lenne, de nem áll rendelkezésre?

Erre viszont nagyon egyértelmű választ tudok adni. Minden megvan, ami kell. Nyilván lehetne előállni még igényekkel, mindig lehet, mert felső határ az nincs. De én elégedett vagyok azzal, amit itt biztosítanak számomra és a gyerekek számára. Sok helyen még külön helyiséget sem kapok, nem azért, mert nem akarnak adni, egyszerűen nincs. Itt egy teljes óvodai cso-

portszobát rendeztek be a fejlesztéshez, a terem nagy részét mozgásos fejlesztéshez tudom használni, még bordásfal is van, mozgásfejlesztő eszközök, teljes Mozgáskotta. A másik részen végezzük az asztalnál ülős feladatokat, itt van a tükör a logopédiai fejlesztéshez. Az óvoda biztosítja a gyerekeknek a színes ceruzákat, füzeteket, lehetőségem van használni a nevelői szobában a fénymásolót, ha kell, nyomtatnak nekem. Szóval itt jó dolgom van, szeretek is jönni. Eddig bármit kértem, a vezető mindig nyitott volt, és a következő héten már ott volt a kért eszköz vagy felszerelés. Használhatom az óvoda fejlesztő játékait, ide mindig kevés holmival érkezem, szabad kezet kaptam, itt tárolják a játékokat pont a fejlesztő előtt a szekrényben, azt veszem ki, amelyikre szükségem van.

Jó ezt hallani. A szülőkkel tudod tartani a kapcsolatot? Van rá igény?

Ó, nagyon is. A kezdetektől fogva meghívást kaptam a szülői értekezletekre, ezt több szempontból is jó dolognak tartom. Megismernek a szülők, való személy leszek a számukra, úgy értem, nem csak hírből ismernek, hogy van az óvodában egy gyógypedagógus, tudják névhez, archoz kapcsolni. Már a nevelési év elején tudok egy általános tájékoztatót tartani számukra arról, hogy mi a dolgom, miben tudok segíteni nekik, a gyerekeknek, az óvónőknek. Ebben az intézményben rendszeresen tartanak fogadóórát az óvónők, ezt eddig csak iskolában tapasztaltam, de nagyon jól működik a dolog. Ha igény van rá, engem is meg lehet keresni személyesen a szülőknek, szoktak is élni ezzel a lehetőséggel. Azért más négy szemközt, vagy ha mindkét szülő eljön, hatszemközt megbeszélni a gyerekükkel kapcsolatban felmerült problémát, mint a folyosón állva, mindenki füle hallatára. Ez nagyon kulturált módja szerintem a pedagógus és a szülők közti kapcsolattartásnak.

Kapsz valamilyen formában visszajelzést a munkádról?

Igen, természetesen. Nekem az is visszajelzés, ha egy óvónő egyre többször fordul hozzám, ezt úgy veszem, hogy megbízik bennem és a szakmai tudásomban. De sokszor megköszönik a segítségemet. A szülők felől is van visszajelzés, hála istennek, a legtöbbször pozitív. Mindig kapok meghívást az óvodai rendezvényekre, szerintem ez is azt mutatja, hogy jó a kapcsolatunk, szívesen látnak. És persze, a több mint hat éve tartó közös munka. Minden évben megújítjuk a szerződést, eleinte ez hosszas egyeztetést igényelt, mára már természetes, hogy számítanak rám. Nekem ez is azt jelzi, hogy jól végzem a munkámat, elégedettek velem.

Köszönöm szépen, hogy rendelkezésemre álltál, és részt vettél a beszélgetésen.

Igazán nincs mit, nagyon szívesen.

8.3. Felhasznált kérdőív

Sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelése az óvodában

Tisztelt Óvodapedagógus!

Dobó Dóra vagyok, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem végzős gyógypedagógus hallgatója. Szakdolgozatomban az integrált nevelést folytató óvodában dolgozó óvodapedagógusok felkészültségét vizsgálom a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelésével kapcsolatban.

A kérdőív kitöltése 5-6 percet vesz igénybe, a kapott válaszok összesítése és az adatok feldolgozása teljesen anonim módon történik, a válaszadók semmilyen módon nem beazonosíthatók.

Kérem, hogy a kérdőív kitöltésével segítse munkámat!

***Kötelező kérdés**

1. Az Ön neme*

- ☐ Nő
- ☐ Férfi

2. Az Ön életkora*

- ☐ 20-25 év között
- ☐ 26-35 év között
- ☐ 36-45 év között
- ☐ 46-55 év között
- ☐ 55 év felett

3. Mióta dolgozik Ön óvodapedagógusként?*

- ☐ Kevesebb, mint 2 éve
- ☐ 2-5 éve
- ☐ 5-10 éve
- ☐ 10-20 éve
- ☐ 20-30 éve
- ☐ Több, mint 30 éve

4. Képzése során szerzett-e Ön speciális ismereteket a sajátos nevelési igényű gyermekek együttneveléséről?*

- ☐ Igen, kötelező kurzus keretén belül
- ☐ Igen, szabadon választható kurzus keretén belül
- ☐ Nem

5. Mióta integrált nevelést folytató intézményben dolgozik, szerzett-e Ön speciális ismereteket a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelésével kapcsolatban?*

- ☐ Igen, az intézmény által szervezett szakmai továbbképzés során
- ☐ Igen, saját maga által elvégzett szakmai továbbképzés során
- ☐ Igen, önképzés által (pl. szakirodalom tanulmányozása, kutatások nyomon követése)
- ☐ Nem

6. Tudja-e Ön, mit jelent a sajátos nevelési igényű gyermek fogalma?*

- ☐ Igen
- ☐ Nem

7. Tudja-e Ön, mit jelent az integráció fogalma?*

- ☐ Igen
- ☐ Nem

8. Tudja-e Ön, mit jelent az inklúzió fogalma?*

- ☐ Igen
- ☐ Nem

9. Tudja-e Ön, mit jelent a szegregáció fogalma?*

- ☐ Igen
- ☐ Nem

10. Ismeri-e Ön a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált óvodai nevelésére vonatkozó törvényi előírásokat?*

- ☐ Igen
- ☐ Nem

11. Az Ön ismeretei alapján mely jogszabályok szabályozzák a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelését?*

- ☐ 2011. évi CXCV. törvény
- ☐ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet
- ☐ 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet
- ☐ 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet

12. Ismeri-e Ön a jogszabályok azon rendelkezéseit, amelyek szabályozzák a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelését a többi gyermekkel?*

- ☐ Igen
- ☐ Nem

13. Kérem, saját szavaival fogalmazza meg, mit ért Ön a sajátos nevelési igény fogalma alatt!*

14. Kérem, saját szavaival fogalmazza meg, mit ért Ön az integráció fogalma alatt!*

15. Kérem, saját szavaival fogalmazza meg, mit ért Ön az inklúzió fogalma alatt!*

16. Kérem, saját szavaival fogalmazza meg, mit ért Ön a szegregáció fogalma alatt!*

17. Az integrált óvodai nevelés keretén belül milyen típusú sajátos nevelési igényű gyermekeket fogad az Ön intézménye?*

- ☐ Mozgásszervi fogyatékos
- ☐ Érzékszervi fogyatékos
- ☐ Értelmi fogyatékos
- ☐ Beszédfogyatékos
- ☐ Halmozottan fogyatékos
- ☐ Autizmus spektrum zavarral küzdő
- ☐ Egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő

18. Az Ön óvodai csoportjába milyen típusú sajátos nevelési igényű gyermek(ek) jár(nak)?*

- ☐ Mozgásszervi fogyatékos
- ☐ Érzékszervi fogyatékos
- ☐ Értelmi fogyatékos
- ☐ Beszédfogyatékos
- ☐ Halmozottan fogyatékos
- ☐ Autizmus spektrum zavarral küzdő
- ☐ Egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő

19. Amennyiben csoportjában van sajátos nevelési igényű gyermek, milyen formában történik a fejlesztése?*

- ☐ Differenciáltan, a többi gyermekkel együtt óvodapedagógus által
- ☐ Differenciáltan, a többi gyermekkel együtt gyógypedagógus által
- ☐ Egyénileg (kis csoportban), a többi gyermektől külön óvodapedagógus által
- ☐ Egyénileg (kis csoportban), a többi gyermektől külön gyógypedagógus által

20. Véleménye szerint intézménye rendelkezik a megfelelő személyi feltételekkel az integráló nevelés biztosításához?*

- ☐ Igen
- ☐ Nem

21. Véleménye szerint intézménye rendelkezik a megfelelő tárgyi feltételekkel az integráló nevelés biztosításához?*

- ☐ Igen
- ☐ Nem

22. Mit gondol a sajátos nevelési igényű gyermekek többségi gyermekekkel való együttneveléséről? Kérem, pár mondatban fogalmazza meg véleményét!*

NYILATKOZAT

Alulírott DÓBÓ DÓRA, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, KAPOSVÁRI Campus,

GYÓGY PEDAGÓGIA szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023. év 04. hó 21. nap

Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023. év 04. hó 29. nap

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!